

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI**

**FUTBOL HAKEMLERİNİN KLASMANLARINA GÖRE
PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK VE KARAR VERME
STİLLERİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hakan ULUTAŞ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Bade YAMAK

SAMSUN
2021

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI

**FUTBOL HAKEMLERİNİN KLASMANLARINA GÖRE
PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK VE KARAR VERME
STİLLERİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hakan ULUTAŞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Bade YAMAK

SAMSUN
2021

TEZ KABUL VE ONAYI

Hakan ULUTAŞ tarafından, **Dr. Öğr. Üyesi Bade YAMAK** danışmanlığında hazırlanan “*Futbol Hakemlerinin Klasmanlarına göre Psikolojik Dayanıklılık ve Karar Verme Stillerinin İncelenmesi*” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 26.01.2021 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı		
	Üniversitesi		
	Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Bade YAMAK		☐
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi		Kabul
	Beden Eğitimi ve Spor		☐
	Anabilim Dalı		Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Erol DOĞAN		☐
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi		Kabul
	Beden Eğitimi ve Spor		☐
	Anabilim Dalı		Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Hasan SÖZEN		☐
	Ordu Üniversitesi		Kabul
	Beden Eğitimi ve Spor		☐
	Anabilim Dalı		Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY
... / ... / ...
Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklarda gösterilenlerden oluştuğunu, enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

26.01.2021

Hakan ULUTAŞ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: Futbol Hakemlerinin Klasmanlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık ve Karar Verme Stillerinin İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafında 28.12.2020 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 15...

Tek kaynak oranı :% 2... çıkmıştır.

İmza

07 /01 / 2021

Dr. Öğr.Üyesi Bade YAMAK

ÖZET

FUTBOL HAKEMLERİNİN KLASMANLARINA GÖRE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK VE KARAR VERME STİLLERİNİN İNCELENMESİ

Hakan ULUTAŞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Beden Eğitimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans, Ocak/ 2021

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bade YAMAK

Amaç: Futbol hakemlerinin karar verme stratejileri ve psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesidir.

Materyal ve Metot: Araştırmanın örneklemini Samsun ve Ordu Bölgesinde Türkiye Futbol Federasyonunda faal olarak görev alan 109 il hakemi, 49 klasman hakem ve 36'sı bölgesel hakem olmak üzere toplam 194 futbol hakemi oluşturmaktadır. Bu çalışmada futbol hakemlerine, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olan "Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II" ve Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği birlikte uygulanmıştır. Klasman, hakemlik yılı, eğitim durumu değişkenlerine göre psikolojik dayanıklılık ve karar verme puanlarının karşılaştırılması ANOVA testi, farklılığın olduğu durumlarda farklılaşmanın yönünü tespit edebilmek için ise Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Hakemlerin futbol oynama durumlarına göre psikolojik dayanıklılık ve karar verme puanlarının karşılaştırılmasında bağımsız gruplarda t testi yapılmıştır.

Bulgular: Farklı illerde görev yapan il, klasman ve bölgesel futbol hakemlerinin psikolojik dayanıklılık ve karar verme stillerinin hakemlik yılı, eğitim durumu herhangi bir spor dalıyla uğraşma değişkenlerine göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$). Araştırmada hakemlerin hakemlik yılı değişkenine göre karar verme boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$).

Sonuç: Hakemlerin hakemlik yılları arttıkça, hedefleri koyarken kendi donanımlarını fark etmeleri, en doğru kararı vermeleri, verdiği kararlara duyduğu saygı ve güven; daha fazla müsabakaya çıkmaları, çok sayıda pozisyonla karşılaşmaları ve bunların getirdiği deneyim ile bilgi birikimlerini arttırmaları sağlanabilir.

Anahtar Sözcükler: Hakem, karar verme stilleri, psikolojik dayanıklılık, Klasman, futbol

ABSTRACT

ANALYZING THE PSYCHOLOGICAL RESILIENCE and
MAKING A CALL OF REFEREES ACCORDING TO THEIR DIVISIONS

Hakan ULUTAŞ

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Physical Education

Master, Jan/ 2021

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Bade YAMAK

AIM: To determine the strategies of making a call and psychological resilience of football referees.

MATERIAL AND METHOD: 109 city referees officiated actively by Turkish Football Federation in Samsun and Ordu provinces, 49 class referees and 36 regional referees of 194 football referees exemplify this study. In this study, Melbourne decision- making scale 1-2 of which validity and reliability was studied and Psychological Resilience Scale were applied to the football referees. To compare the marks of psychological resilience and decision- making according to some variates as years of class refereeing and education status ANOVA test, to find out the way of difference in cases where the difference arise Tukey multiple comparison test were used. To the compare the marks of psychological resilience and making a call of referees in case of playing football independent groups were tested.

FINDINGS: It was determined that there was no significant differentiation in the psychological resilience and the making a call strategies of city, class and regional referees who referee matches in different cities according to variates as the years of refereeing, educational status, being interested in a branch of sport. In the study, it was found a meaningful difference in decision- making dimension of referees according to their years of refereeing.

CONCLUSION: As the years of refereeing increase, the noticing referee' own practicum while setting goals, making the best decision, respect and confidence for their own decisions can be provided by directing much more matches, facing with much more positions and improving their knowledge with the experience that all of above bring with

Keywords: Referee, decision-making styles, psychological resilience, ranking, football

TEŐEKKÜR

Yüksek Lisans eğitiminin boyunca, araştırmamın her safhasında bana destek veren, değerli zamanını benimle paylaşan, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Bade YAMAK'a, çalışmamın birçok aşamasında desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Görevlisi Hamza KÜÇÜK 'e, bu süreçte fikir alışverişinde bulunduğum değerli arkadaşım Erkan GÖRAL'a, yüksek lisans eğitimine başlamama vesile olan, bu güne kadar hep yanımda olup beni sabırla destekleyen, çalışmam boyunca tüm zorlukları benimle göğüsleyen sevgili eşim Ünzile Nur ULUTAŞ'a, ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hakan ULUTAŞ

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	9
2. GENEL BİLGİLER	11
2.1. Futbol	11
2.1.1. Futbolun Tarihsel Gelişimi	12
2.1.2. Hakemlik	13
2.1.3. Futbol Hakemliği	15
2.1.4. Futbol Hakemliğinin Tarihçesi	20
2.1.5. Türkiye’de Futbol Hakemliği	21
2.1.6. Futbol Hakeminin Psikolojik Özellikleri	22
2.2. Psikolojik Dayanıklılık Kavramı	22
2.2.1. Psikolojik Dayanıklılığın Gelişiminde Risk ve Koruyucu Faktörler	24
2.2.2. Risk Faktörleri	24
2.2.3. Koruyucu Faktörler	25
2.2.3.1. Bireysel Koruyucu Faktörler	25
2.2.3.2. Ailesel Koruyucu Faktörler	25
2.2.3.3. Çevresel Koruyucu Faktörler	25
2.3. Karar Verme Kavramı	25
2.4. Karar Verme Süreci	28
2.5. Karar Verme Stili	31
2.6. Sporda Karar Verme	33
2.7. Futbol Hakemliğinde Karar Verme	34
3. MATERYAL VE METOT	35
3.1. Amaç	35
3.2. Materyal	35
3.3. Melbourne Karar Verme Ölçeği (MKVÖ)	35
3.4. Melbourne Karar Verme Ölçeğinin Güvenirliği	36
3.5. Melbourne Karar Verme Ölçeğinin Geçerlik Çalışmaları	36
3.6. Melbourne Karar Verme Ölçeğinin Değerlendirilmesi	36
3.7. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	37
3.8. İstatistiksel Analiz	38
4. BULGULAR	39
Tablo 4.1. Hakemlerin klasmanlarına göre yaşlarının tanımlayıcı istatistiği	39
Tablo 4.2. Hakemlerin klasmanlarına göre karar verme alt boyutlarının karşılaştırılması	39

Tablo 4.3. Hakemlerin klasmanlarına göre psikolojik dayanıklılık alt boyutlarının karşılaştırılması	40
Tablo 4.4. Hakemlerin hakemlik yılına göre karar verme alt boyutlarının karşılaştırılması	41
Tablo 4.5. Hakemlerin hakemlik yılına göre psikolojik dayanıklılık alt boyutlarının karşılaştırılması	42
Tablo 4.6. Hakemlerin eğitim durumuna göre karar verme alt boyutlarının karşılaştırılması	43
Tablo 4.7. Hakemlerin eğitim durumuna göre psikolojik dayanıklılıklarının karşılaştırılması	44
Tablo 4.8. Hakemlerin futbol oynama durumlarına göre karar verme puanlarının karşılaştırılması	45
Tablo 4.9. Hakemlerin futbol oynama durumlarına psikolojik dayanıklılıklarının karşılaştırılması	46
5. TARTIŞMA	47
6. SONUÇ.....	55
7. ÖNERİLER	57
KAYNAKLAR	58
ÖZ GEÇMİŞ.....	65

SİMGELER VE KISALTMALAR

AKH: A Klasman Hakem

BHK: Bölge Hakem Kurulu

BYH: Bölge Yardımcı Hakem

CKH: C Klasman Hakem

CKYH: C Klasman Yardımcı Hakem

FİFA: Uluslararası Futbol Federasyonu Birliği

KH: Klasman Hakem

KYH: Klasman Yardımcı Hakem

MHK: Merkez Hakem Kurulu

SLH: Süper Lig Hakem

SLYH: Süper Lig Yardımcı Hakem

TDK: Türk Dil Kurumu

THK: Türkiye Hakem Kurulu

UEFA: Avrupa Futbol Federasyonları Birliği

ÜKH: Üst Klasman Hakem

ÜKYH: Üst Klasman Yardımcı Hakem

1. GİRİŞ

Hızla büyüyen bir endüstri haline gelen futbol, tarihte ilk kez İngilizler tarafından icat edilmiş olup o zamanın şartlarında da sadece eğlence amacı güden bir oyun olmadığı belirtilmiştir. Futbol, eğlence unsurlarını içerisinde fazlaca barındırır da günlük yaşamdaki teknolojik ve iletişimdeki değişimlerle birlikte bu günkü şekliyle eğlencenin yanı sıra; turizm, ülkelerin markalaşması, tanıtım gibi yönlerle ekonomide de önemli bir noktada görülmüş ve giderek ticari alanda ciddi bir konuma yerleştiği ifade edilmiştir (Eygü, 2009).

Günümüzde gelişimini sürdüren alanlardan biride spordur. Müsabakalar ve performansın yüksek olma beklentisi sporla uğraşanların ortak konuları içerisinde bulunmaktadır. Günümüzdeki insanların ilgisi özellikle futbol üzerine yoğunlaşmaktadır. Milyarlarca insanın takip ettiği bu spor dalının oyun esnasındaki yönetimi bu alanda eğitim almış futbol hakemleri tarafından yapılmaktadır (Sunay, 1992).

Hakemlik iletişim kurma, değerlendirme yapabilme ve oyun bilgisi gibi çok yönlü özellikler gerektirir. Bu yüzden müsabakalarda en belirleyici unsur olan hakemler kuralların, ölçünün ve dürüstlüğün göstergesi olmuşlardır (Ünsal, 2005).

Futbol hakemliği her ne kadar fiziksel bir eylemde olsa psikolojik ve bilişsel (zihinsel) özellikleri olan bir meslektir. Hakemler gerçekleşen olaylara karşı çok kısa zaman diliminde değerlendirip uygulamaya koymak durumundadırlar. Özetle hakem davranışlar arasından uyararı ayırt ederek algılar, yorumlar ve sınıflandırma yapar, karşılaştırır ve son olarak en mantıklı kararı verir (Cel, 1994). Futbol hakeminin beklenen her türlü fiziksel performansı sergileyebiliyor olması görevini etkili şekilde yerini getirdiğinin en güzel göstergesidir. Ayrıca, her ne kadar hakem, karşılaşma sırasında fiziksel ve psikolojik yükün altında olsa da, oyun bitimine kadar her zaman anlık karar verebilmelidir. Bu durum oyunun sağlıklı ve objektif bir şekilde tamamlanabilmesi için oldukça önemlidir. Son dönemlerde futbolda hakemlerin sergilediği fiziksel aktivitenin artırılması istenmektedir. Bunun nedeni futboldaki tempo nun oldukça artmasıdır. Gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar bu dönemin üst düzey futbolda aktivite profili ve psikolojik istekler hakkında önemli bilgiler sunmaktadır (Uzunoglu, 2008).

Hakemlik psikolojik ve zihinsel tarafları bulunan fiziksel bir meslektir. Spor hayatının profesyonelleşmesi ile ortaya çıkan en iyi performansı sağlayabilme düşüncesi hakemlik mesleğinin her konuda yeterli düzeye ulaşması gerektiğini ortaya koymuştur. Hakem yeterli düzeye ulaşsa bile sahada vereceği karar sadece karşılaşmadaki performansa göre değerlendiremez. Oyuncuların, antrenörlerin, seyircilerin hakem üzerindeki baskısı da bu kararı etkileyen temel etmenlerdendir. Uygulanan baskı nedeniyle hakem etki altında kalır bu yüzden de sağlıklı kararlar vermekte zorlanabilir. Bir karşılaşmada ortalama 120 adet karar veren hakemin bu baskıdan etkilenmeden en doğru kararı verebilmesi için sürekli olarak kendini geliştirmelidir (Efe, vd., 2008).

Hakemler müsabaka sonuçlarının sağlıklı olması açısından önemli bir noktada bulunurlar. Hakemlerin maçları tarafsız yönetmesindeki önemli unsurlardan biri de doğru ve objektif karar vermeleridir. İnsanların bireysel farklılıkları karar verme davranışları üzerinde etkili olduğu ve özellikle karmaşık görülen durumların karar vermeyi zorlaştırdığı belirtilmiştir (Özsoy, 2014).

Türkiye’de futbol hakemlerinin karar verme stratejileri, psikolojik dayanıklılık düzeyleri çalışmanın amacını oluşturmuştur.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Futbol

İngilizcede “foot” ve “ball“ kelimelerinin birleştirilmesiyle futbol kavramına dönüşen bu spor dalı “ayak topu“ olarak tanımlanmaktadır. İki takım arasında oynanan futbolun her bir takımda 11 oyuncusu bulunmaktadır. Oyuncuların mücadele etme amacı küre şeklindeki topu el ile temas etmemek şartıyla vücudun diğer uzuvlarını kullanarak yaptığı vuruşlarla rakip kaleye sokmaktır (Yardımcı, 1996).

Futbol, sınırları kurallara göre belirlenmiş geniş bir oyun alanı içerisinde birçok oyuncunun katılımıyla, kazanan takımın rakip kaleye atmış olduğu gollerle tespit edildiği ve el kullanmamak şartıyla vücudun geriye kalan herhangi bir uzvunu kullanarak yaptığı bir spor dalıdır (İnal, 1998).

Yapılan başka bir tanıma göre futbol, oyun kuralları gereği belirlenmiş sınırları belli geniş oyun alanında sayısı önceden kesinleştirilmiş, bireylerin oyunda yer almasıyla el hariç vücudun her yeri kullanılarak oynanan ve sonucu kalelere atılan gollerle belirlenen bir spordur (İnal, 1998).

Futbol karşılaşmaları dikdörtgen biçimde, doğal ya da suni çimlerle kaplanmış bir oyun sahasında oynanır. Alanın kısa kenarlarının tam ortasına ölçüm yapılarak konumlandırılmış iki adet kale yer alır. Oyunda yer alan sporcuların temel gayesi, elleri ve kolları kullanmadan rakip takımın kalesine topu sokarak gol atmaktır. Oyunda eli kullanabilen tek sporcu kaleci olmakla birlikte elini kullanabildiği tek alan ceza sahasını belirleyen çizgilerle sınırlandırılan bölümdür. Taç atışının kullanılmasına neden olan olay, topun sahanın uzun kenarlarından oyun alanını terk etmesidir. Taç atışını kullanmaya hak kazanan takım, topa son temas eden oyuncunun takımı değil de karşı takımdır. Köşe vuruşu oyuncunun kendi kale çizgisi dışına topu çıkardığında kullanılan, kale vuruşu ise karşı takım oyuncularından biri çıkardığında kullanılan vuruştur (Saygın, 2016).

Futbol maçının en önemli noktası: duruma göre fiziksel, zihinsel veya psikolojik niteliklerin, yaratıcı zekâ, beceriklilik veya rastlantının rol aldığı, kazanan ve kaybeden takımın bulunduğu, uzlaşmalı kurallarının bulunduğu eğlence amacı güden bir aktivite olarak ifade edilmesidir (Acet, 2001).

2.1.1. Futbolun Tarihsel Gelişimi

Tarihsel olarak futbol o kadar eski zamanlara dayanmaktadır ki; farklı farklı ülkeler bu spor dalının ilk kez kendi ataları tarafından bulunduğunu zaman zaman dile getirmekten geri durmamışlardır. Fakat tarihçiler bu durumu şu şekilde yazmışlardır; milattan 2500 yıl önce Çin askerleri toprağa dikili kazık çubukların içinden küreye benzeyen bir maddeyi geçirmek suretiyle karşılıklı müsabakalar yapıyorlarmış. İmparator Huang Ti'nin askerlerine güç ve dayanıklılık kazandırmak amacıyla bu oyunların oynanması için olanak sağladığı da çeşitli kaynaklarda yer almıştır (Somali, 1989).

Futbolun serüveni Çin askerlerinin milattan 2500 yıl önce zemine çakılmış halde bulunan iki direk içinden topu geçirmeye çalışarak yapılan bir aktivite olarak başlamıştır. Daha sonraları İngiltere'de bulunan Oxford ve Cambridge Üniversitelerinde ilk kez futbol el kullanılarak ve ayaklarla oynanmaya başlamıştır (Orta, 2002). Futbolun askerlere eğitim vermek için Çin'de oynanan cuju oyununa çok yakın bir oyun olarak oynandığı bilimsel araştırmalar bulunmaktadır. Cuju oyunu askerlerin zemine diktikleri iki direk arasından, yün veya kıldan yapmış oldukları topları bu direklerin içerisinden geçirme kuralına uyarak oynadıkları bir oyundur. Yine futbolun çok eski çağlarda var olduğunu gösteren arkeolojik bulgulardan biride Sümerler döneminde yaşamış olan Yunanlı şair Homeros'un ünlü şiiri Odissa'da bahsedilen top ile oyun oynayan insanların olmasıdır. Bir benzer örnekte Orta Çağ'a gelindiğinde İngiltere'de karşımıza çıkan, yine topu karşı takımın kalesine atma esasına dayanan grup futboluydu. 1314 yılında o dönemin kralı ülkesinde futbol oynayanları cezalandırdı. Bu cezalandırma süreci 300 yılın ardından sonlandırıldı. Modern futbol ise 19. Yüzyıl ile birlikte kendini yavaş yavaş göstermeye başladı (Saygın, 2016).

Çin kaynaklarında ve Kaşgarlı Mahmud'un Divan-ü Lügat-it Türk eserinde yer alan bilgilere göre Tepük/tepiik ya da ayak topu oyununun Türkler tarafından uygulandığı belirtilmiştir. Böylelikle futbola benzerliğiyle bilinen Türklere ait tepük oyununun çok eski dönemlerden beri var olduğundan da haberdar olmaktadır (Kafalı, vd., 1999).

“Top döndükçe dünya da dönüyor” şeklindeki vurgu futbolun toplumla ilişkisine ve toplumsal hayattaki etkisine güzel bir örnektir, öyle ki futbol:

“Güneşten, ateşten bir toptur, gündüzleri mesai yaparken, geceleri de zıplayarak gökteki yatağına çıkar ve görevini Ay’a devreder. Tüm dünya dönen bir topun etrafında dört dönmektedir” (Galeano, 2011).

Futbolu diğer sporlardan ayıran birçok özellik vardır bunlardan ilki olarak değerlendirebileceğimiz özellik, oynandığı yer ve saat bellidir ve tesadüflerin sonuçları değiştirilip, oyuncunun kendi takımına gol atabileceği tek spordur! (Talimciler, 2014).

Milli Lig maçları ilk kez 1959’da oynanmıştır. Ankara ve İzmir’den dörder, İstanbul’dan sekiz takımın katılımlarıyla iki farklı grup oluşturulmuştu. Takımların birbirleriyle yaptıkları müsabakalarda; Galatasaray ve Fenerbahçe finale kalan takımlar olmuşlardır. Finalde Fenerbahçe, rakibini yenerek ilk Milli Lig kupasını kazanan takım olmayı başarmışlardır. 1908’de örgütlenme yasağının kaldırılmasıyla birlikte ülkenin farklı yerlerinde hızlı bir artış sergileyen futbol kulüpleri güngeçtikçe daha da çoğalarak günümüze yüksek bir kulüp sayısı ile gelinmiştir (Çağlayan ve Fişekcioğlu, 2004).

2.1.2. Hakemlik

Hakem kelimesi İngilizce’de ‘refede’ kelimesi ile ifade edilmektedir. İngilizce de başvurmak kelimesinden doğan refede yani hakem kararsızlık anında başvurulabilecek kişi ve anlaşmayı çözümleyebilen, tartışmayı yatıştırmayı başarabilen taraflarca seçilmiş kimse olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir ifadeyle hakem; spor organizasyonlarından sorumlu kişiler tarafından seçilip kuralları önceden belirlenmiş müsabakaları yöneten; mağlubiyetleri, galibiyetleri, berabere kalmaları, cezaları ve alınan puanları belirleyen, sporcular ile birlikte sahada mücadele edip müsabakaların sonuçlarında direk etkili olan kişi olarak belirtilmiş, sonuçlandırılmasını ve kurallara uygun davranışlar sergilenmesini sağlayan önemli bir etkidir (FIFA, 1996).

Hakem terimi, sözlükte; “Bir anlaşmayı çözümlmek, bir tartışmayı yatıştırmak için taraflarca seçilmiş birey” olarak tanımlanmaktadır. Bu sözcük daha farklı bir ifadeyle; sporda, spor organizasyonlarının görevlileri tarafından seçilmiş olup öncesinde belirlenmiş kurallar içerisinde müsabakaları yöneten, maçın oynandığı sırada maç ile ilgili notları alan, maç sırasında cezaları belirleyen şahıs şeklinde de açıklanabilmektedir (Gökdemir ve Karaküçük, 1996).

Hakem, maçın seyredilme esnasındaki zevkinin arttırılabilmesi için çağdaş sporun getirdiği bütün teknik yeterlilik, tecrübe ve olumlu psikolojik davranışları ortaya koymak için gerekli çabayı gösteren kişidir. Hakem; maç esnasında vermiş olduğu hatalar kadar günlük yaşamında da minimum seviyede hatalı kararlar veren, belli bir mesleği ve işi olan, kendi aleyhinde olumsuz sonuçlar doğuracağını bilse dahi doğrudan ayrılmayan, görüşlerini açıkça ifade edebilen, bulunduğu ortamda saygınlığı olan, müsabaka esnasında ani hüküm vermeyen ve oyuncu, sporcu, yönetici ve seyircilerin saygı ve güvenini hak edecek şekilde yöneten, her iki takım için vermiş olduğu kararlarda adaletin sağlanmasına özen gösteren, sporda rengin ve bayrağın öneminin olmadığı inancında olan birey olmalıdır (Babacan, 1990).

Sahada oyuncularla birlikte mücadele eden ve o maçların sonuçlarında doğrudan etkili olan hakemler; “karşılaşmalarda alınan puanları hesaplamak ve kuralları çiğneyenleri cezalandırmakla görevli şahıs olarak” karşılaşmaların, oyun kuralları çerçevesinde fair-play çizgileri içerisinde oynanıp, sonuçlandırılması ve kurallara uyulmasını sağlayan vazgeçilmez kişilerdir (Cengiz, vd., 2004).

Karar verme sürecini en kısa ve hızlı şekilde gerçekleştiren, haklıyla haksızı saniyeler içerisinde ayırt eden, kısa bir zaman diliminde gördüklerini değerlendirip kurallar gereği sonuçlandıran ve geri dönülemeyen bazı kararlar veren, bir benzetme yapmış olsak spor hâkimleridir. Hâkim ve hakemi birbirinden ayıran en önemli nokta zamanı kullanma, değerlendirme ve düşünüp değerlendirme süreleridir (Durna, 1997).

Hâkim; hukukun kurallarına uymayan işler yapan bireyleri yargılar. Bu yargılama esnasında aceleci davranmaz, süreyi verimli kullanır, öce tanıklar dinlenir daha sonra kanıtları değerlendirir ve yasanın konuyla alakalı maddesine istinaden hükmünü verir. Verilen bu hüküm yasalara karşı bir durum içeriyor ise temyiz’ e gidilir ve adalet yine yerini bulur. Ancak hakemler için durum daha da farklıdır. Hakem, o anda kararını verir ve kararı kayıtsız şartsız yerine getirilir, karara karşı gelenler müsabakadan diskalifiye olur ve oyun tekrar başlatıldıysa hakemin verdiği karar hatalı bir karar olsa dahi alınan karardan geri dönülmez. Buradan çıkarılan sonuca göre; hakem de hâkim de kuralları uygulamaktadırlar, adaleti temin etmektedirler ve kurallara aykırı davrananları

cezalandırmaktadırlar (Epak, 2001).

Hakemlik; kişilik, bilgi, tecrübe, yeterlilik, eğitim, kondisyon, konsantrasyon, özgüven ve disiplin gerektiren bir meslektir. Hakem; Toplum bilimini ve insan psikolojini bilen, insanın bireysel ve toplum içindeki hareketleri anlayıp değerlendirebilen, düzenli hayatı, doğru kişiliği ile saha içerisindeki ve dışarısındaki hareketleriyle insanlığa örnek davranışlar sergileyen bireylerdir. Hakemlik birçok insan arasından seçilen bir topluluk olma yolunda ilerlemektedir (Orta, 2002).

Hakemlik mesleği; oyunu okuma, oyun tecrübesi, iletişim sağlama, hızlı karar verme ve yorumlama yetenekleri gibi birçok özellik barındırmaktadır. Bundan dolayıdır ki hakemler; müsabakaların en belirleyici ve en önemli unsurlarından biri, oyunlardaki kuralın, davranışlarındaki dürüstlüğün ve vermiş oldukları kararlardaki ölçünün simgesi sayılırlar (Ünsal, 2005).

2.1.3. Futbol Hakemliği

Hakemlik; futbolda altın üçgen olarak tabir edilen kısmın en değerli köşesidir. Hakem; oyuncu, rakip takım ve seyirci üçlüsü arasında köprü görevini üstlenmekte, hem de müsabakanın önceden kararlaştırılmış kurallar bağlamında değerlendirmesini yapmaktadır. Bir futbol karşılaşmasının fair-play esasları çerçevesinde heyecanlı, güzel, çok gollü bitmesinde ya da kargaşalı, problemlili, tartışmalı bir ortamda oynanıp oynanmamasını sağlamakta hakemlerin etkisi oldukça önemlidir (Orta, 2002).

Hakemler çirkin, kötü ve haksız birçok itham veya davranışa maruz kalmak. Acaba buna neden katlanılmaktadır? Şöhret veya para için mi? Bu iki durumu aynı anda elde edebilen hakemle belki de şimdiye kadar hiç karşılaşmamıştır. Bu nedenle sorunun cevabı ancak, hakemlerin bu işi hastalık derecesine yakın bir hobi olarak yapmaları şeklinde de aktarılabilir (Kozanoğlu, 1990).

Hakemliği bir sanat olarak değerlendirebiliriz. Ancak bilim, yargıçlık veyahut polislik işi olarak değerlendirilemez. Başlı başına bir liderlik özelliği gerektirmektedir. Futbol oyuncular için öncelik taşıyan bir rekreatif oyundur. Bu evrede hakemin görevine karşı bakışı iyimser ve işbirliği içinde olması gerekmektedir. Hakem kurallara aykırı davranışlar ya da ceza gerektiren yaptırımlardan farklı sanatını gerçekleştirerek, sporcuların ve kendisinin keyif

duyacağı aktif ve güzel bir oyun ortamı oluşturan bireydir (Sülün, 2013).

Hakemler sayesinde kaybedilen karşılaşmalar, elden giden şampiyonalar, kümede kalan takımlar da söz konusudur. Bu durumda hiçbir suçlama yapmadan şunu düşünmek gerekir. “Olay ya basit bir yanıştır ya da kasıt bulunmaktadır.” Aslolan isteyerek gerçekleştirilmiş kararların önünü almaktır. Hata içeren davranışlar ise anlayışla karşılanmalı, ancak tekrarlanmasındaki çokluk dikkate alınmalıdır. Tabii ısrarla yanlış karar veren bir hakemin, hakemlik mesleğine yeterli görülmediği de üzerinde durulması gereken bir durumdur. Karşılaşmalarda hakemlerin vermiş olduğu hatalı kararları en alt düzeye indirmek, öncelikle hakemlerin en önemli sorunsalı olmalı ve ilgili kurumlar bu konuyla alakalı gereken önlemi almalıdırlar. Alınan önlemlerin neticesinde sportif çatışmalar ve itirazlar daha da azalacağı için karşılaşmalar da fair-play esaslarına uygun olarak gerçekleşecektir (Durna, 1997).

Futbol karşılaşmalarında hakemlerin daha iyi performans sağlayabilmesi için psikolojik-duygusal, fizyolojik veya sosyal-toplumsal etkenlerin özel olarak futbola ve futbol oyununun pozisyonel istemlerine göre iyileştirilmesi gerekir. Hakemin hafıza durumu, algılama gücü, kararlılığı ve dikkati zihinsel faktörler ile ilgilidir. Psikolojik-duygusal faktörler; korku ve kaygı, motivasyon, stres, itiraz, özgüven ve öfke ile başa çıkma, saldırı ve saldırganlık vb. gibi etkenleri içinde bulundurur. Fiziksel faktörlerin içinde ise; futbol sporunun istemde bulunduğu koordinasyon, çeviklik, hız, teknik, taktik gibi özellikler ve sosyal etmenlerden de liderlik, ekip ruhu, (işbirliği, yardımlaşma, paylaşma), kişilik faktörleri gibi özellikler yer alır. Bu bütünsel yaklaşım içinde bir parçanın eksikliği ya da doğru bir şekilde yerine getirilememesi diğer bütünü oluşturan parçaların tümünün olumsuz etkilenmesine sebep olabilir (Konter, 1996).

1946 yılında Şazi Tezcan'ın yönettiği maç iki yabancı milli takım arasında oynanan ilk karşılaşma olarak kayıtlara geçmiştir. Bu karşılaşma Şam'da oynanan Suriye-Lübnan maçıydı. Sulhi Garan yönettiği beş uluslararası karşılaşmadan sonra 1960 yılında ilk FİFA kokardını alan isim olmuştur (Sülün, 2013).

İlk lisanslı hakemlerin 1940 yılında görev almaya başlamasından sonra Futbol hakemliğine dair gelişmeler ilerlemesini sürdürmüş, özellikle 1960'lı yıllar Türk hakemliği için yükseliş dönemi olmuş, Türk hakemleri yurt dışındaki karşılaşmalarda da görev almaya başlamışlardır. Sulhi Garan yükseliş dönemi

içerisinde ilk kez FİFA kokardı takan ilk Türk hakemi olarak Türk hakemlik tarihine adını yazdırmıştır. Sulhi Garan'ı, Cezmi Başar, Muvahhit Afir, Faruk Talu, Semih Zoroğlu ve diğer hakemlerimiz takip etmiştir (Orta, 2002).

Bu futbol hakemlerimizi şöyle sıralayabiliriz

1. 1960 yılında Sulhi GARAN
2. 1961 yılında Cezmi BAŞAR
3. 1964 yılında Muvahhit Afir
4. 1964 yılında Faruk TALU
5. 1964 yılında Semih ZOROĞLU
6. 1964 yılında Hakkı GÜRÜZ
7. 1967 yılında Mustafa GERÇEKER
8. 1967 yılında Orhan GÖNÜL
9. 1968 yılında Muzaffer SARVAN
10. 1968 yılında Nejat ŞENER
11. 1969 yılında Doğan BABACAN
12. 1970 yılında Ertuğrul DİLEK
13. 1974 yılında Orhan Cebe
14. 1974 yılında Ziya TÜRKDOĞAN
15. 1976 yılında Hilmi OK
16. 1976 yılında Sabahattin LÂDİKLİ
17. 1979 yılında Talat TOKAT
18. 1980 yılında Nihat ÖZBİRGÜL
19. 1981 yılında Erkan GÖKSEL
20. 1982 yılında İhsan TÜRE
21. 1986 yılında Yusuf NAMOĞLU
22. 1989 yılında Sadık DEDA
23. 1989 yılında Coşkun KUTAY

24. 1989 yılında Özcan OAL
25. 1989 yılında Erman TOROĞLU
26. 1990 yılında Hasan CEYLAN
27. 1991 yılında Oğuz SARVAN

Uluslararası futbol hakemlerimizi lisans numaralarına göre ise şöyle sıralayabiliriz.

1. İstanbul ilinden Nuri BOSUT
2. İstanbul ilinden Şazi TEZCAN
3. İstanbul ilinden Ahmet Adem GÖĞGÜN
4. İstanbul ilinden Adnan AKIN
5. İzmir ilinden Mustafa BALÖZ
6. İzmir ilinden Zülbahar SAĞNAK
7. İstanbul ilinden Samih DURANSOY
8. İstanbul ilinden Sulhi GARAN
9. Ankara ilinden Muzaffer ERTUĞ
10. Ankara ilinden Ziya OZAN
11. İstanbul ilinden Feridun KILIÇ
12. İstanbul ilinden Tarık ÖZERENGİN
13. Ankara ilinden Faik GÖKAY
14. Ankara ilinden Cezmi BAŞAR
15. Ankara ilinden Reşat ÖNEN
16. İzmir ilinden Dünder Karakaplan
17. İzmir ilinden Hakkı GÜRÜZ
18. Ankara ilinden Hüsamettin BÖKE
19. Ankara ilinden Orhan GÖNÜL
20. Adana ilinden Ali TİMUR

21. İstanbul ilinden Faruk TALU
22. İstanbul ilinden Semih ZOROĞLU
23. Ankara ilinden Bedri ÇAKIR
24. İstanbul ilinden Cihat ERGÜN
25. Ankara ilinden Hüseyin MALOĞLU
26. Ankara ilinden Veli Necdet ARIĞ
27. İzmir ilinden Feyyaz TUĞRUL
28. İstanbul ilinden Muvahhit AFİR
29. Bursa ilinden Abdi PARLAKAY
30. Kayseri ilinden Mustafa GERÇEKER
31. İzmir ilinden Muzaffer TUNÇALP
32. İzmir ilinden Muzaffer SARVAN
33. Bursa ilinden Nejat ŞENER
34. İstanbul ilinden Rifat ATAKANI
35. İstanbul ilinden Doğan BABACAN
36. Ankara ilinden Sabahattin LÂDİKLİ
37. Manisa ilinden Ertuğrul DİLEK
38. İstanbul ilinden Ahmet BAGATIR
39. Ankara ilinden Ziya DOĞAN
40. İstanbul ilinden M. Zeki GÜRKAN
41. İstanbul ilinden Ömer KARABAĞ
42. İstanbul ilinden Sedat ÖZSELÇUK
43. Ankara ilinden Macit SARIDANA
44. İzmir ilinden İbrahim FIRLA
45. İzmir ilinden Fehmi PAZARCI
46. İstanbul ilinden Hilmi OK

47. İzmir ilinden Orhan CEBE
48. Ankara ilinden Talat TOKAT
49. Ankara ilinden Nihat ÖZBİRGÜL
50. Ankara ilinden Ertuğrul AYBAY
51. İstanbul ilinden Erkan GÖKSAL
52. Ankara ilinden Yılgör ÖKTEM
53. Ankara ilinden Yılmaz ÖNEN
53. İzmir ilinden İhsan TÜRE
54. İstanbul ilinden Cumhuri DEMİR
55. Adana ilinden İlyas AYAN
56. Burdur ilinden Sadık DEDA
57. İstanbul ilinden Yusuf NAMOĞLU
58. Ankara ilinden İbrahim ACAR
59. İstanbul ilinden Yahya DİKER
60. Ankara ilinden Coşkun KUTAY
61. İstanbul ilinden Özcan OAL
62. İzmir ilinden Ahmet AKÇAY
63. Eskişehir ilinden Kazım ÜNLÜSOY
64. İzmir ilinden Hasan CEYLAN
65. Ankara ilinden Erman TOROĞLU
66. İzmir ilinden Oğuz SARVAN (Sülün, 2013).

2.1.4. Futbol Hakemliğinin Tarihçesi

Dünya genelinde futbol oyununun başlaması ve yayılmasıyla birlikte futbol hakemliğinin başlangıcı da bu yeni spor dalına eş değer doğrultuda gelişim göstermiştir. 1819 yılına kadar karşılaşmaların hakemsiz olarak oynandığını, takım kaptanlarının hem müsabakada oynayıp hem de hakemlik yaptığını, daha sonra bu tarz yönetimin sakıncalı yönleri tespit edildiğinden saha dışında kalmak

koşuluyla dışarıdan hakem görevlendirilmiştir (Rednadge, 1994).

Futbol ilk kez 1860 senesinde İngiltere'de kurallara bağlanmıştır (Sülün, 2013). 1890 yılında futbol müsabakasının en büyük hâkimin hakem olduğuna karar verildi. Oyun içinde gerçekleşen her türlü olay için tek yetkili kişinin hakem olduğu kararlaştırıldı (Çakmak, 2011). 1935 yılında karşılaşmaların iki hakeme bölüştürülmesi öne sürüldü ve bu fikir üzerine denemeler yapıldı. Her ne kadar olumlu neticeler vermiş olsa da bu uygulamadan daha sonra vazgeçildi ve futbolun tek hakemle yönetilmesine karar verildi. 2000'li yıllardan itibaren FIFA'ya üye olan federasyonlar tarafından iki hakemli uygulama yeniden masaya getirildi. Aynı çalışma FIFA'nın düzenlemiş olduğu dünya gençler şampiyonasında tekrarlanmıştır. Bu uygulama sonrası, uygulamanın artı yanları ve eksik yanları FIFA'nın 15 Mart 2003 tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda değerlendirilmiş ve böyle bir uygulamanın tekrar gerçekleştirilmeyeceği kararı verilmiştir (Durna, 1997).

Bu sistem değişikliğinde uygulama şekli sahanın içinde yer alan hakem topun bulunduğu yerlerde hazır olmak için her tarafa koşar, saha dışında ve sahanın yanlarında yer alan hakemler ise sahanın farklı kenarlarında hatta köşe gönderlerine koşarak fark ettikleri hatalı davranışları başhakeme iletirler. Sonraları bu uygulamada uzun ve ani yapılan top atışları ile aniden ters yöne doğru gelişen karşı ataklarda hakem ve yardımcıların yetişemedikleri, buna bağlı olarak da hakemlerin görevlerinin ve oyunun yönetilmesinin zorlaştığı anlaşıldığından, bu aksaklıkların düzeltilmesi için yeni bir uygulama üzerine değerlendirmeler yapılmış ve 1905 yılında günümüzdeki diyagonal sistem uygulanmaya başlanmıştır. Diyagonal sistem Sir Stanley Rous tarafından iyileştirilerek 1930 yılından bugüne değin uygulanmış ve günümüzdeki formata bürünmüştür (Babacan, 1990). 1940 yılında hakemler lisansa bağlanarak hakemlik alanında bir ilk gerçekleştirilmiştir. Bu tarih itibariyle hakemlik müessesesi futboldaki hızlı gelişime uygun bir şekilde ilerlemiş ve bugün ki modern haline kavuşmuştur (Sülün, 2013).

2.1.5. Türkiye'de Futbol Hakemliği

Hakemliğin Türkiye'deki tarihi 1890'lı yıllara dayanır. Futbolun yaygınlaşmaya başladığı bu yıllarda hakemlikte bu yaygınlaşmayı paralel olarak takip etmiştir. Türkiye'deki hakemlik mesleğinin gelişimi ile ilgili bilgiler

düzensiz ve yetersizdir. Ülkemizde hakemlik 1900'lü yıllardan sonra genellikle futbolu bırakanların hakemliğe atılmasıyla gelişme göstermiştir. İlk futbol hakemlerinin de, futbolun ilkleri olan yabancı uyruklu bireyler olduğundan söz edilmiştir (Karadayı ve Yıldız, 1976).

2.1.6. Futbol Hakeminin Psikolojik Özellikleri

Futbol hakemliğinin yapılmasının çeşitli zorlukları vardır. Bunların bazıları İşin güçlüğü, futbolun kurallarını yanlış bilen izleyicilerin karşısında yapılmasıdır. Bu duruma hakemlerin verdiği kararlara sürekli itiraz etmeyi gelenek haline getirmiş antrenörler, yöneticiler ve sporcularda katılırsa, hakemlerin karşılaşmış olduğu zorluklar kendiliğinden ortaya çıkar. Hakemin yerine getirmesi gereken en önemli konulardan biride kaygıyı kontrol altında tutmaktır. Kaygının yüksek oranda artış göstermesi hem gerginliğin hem de yanlış kararların verilmesine neden olacağından kaygıyı kontrol altında tutmak çok önemli bir etmendir. Oyunun akışına bağlı olarak ortaya çıkan durumlar futbol hakeminin sürekli değişkenlik gösteren uyarılarla dolmasına neden olur. Bu sebeple hem dikkatini toplamalı hem de veriye yönelmiş olmalıdır (Cel, 1994).

Travmatik yaşam olayları bireyin ruhsal dengesini bozarak dayanıklılığını azaltmakta ve bireyi psikiyatrik hastalıklara karşı savunmasız kılmaktadır (Eskin ve vd., 2006). Dolayısıyla futbol hakemlerinin arasında da travma durumunun etkin bir şekilde olduğu söylenebilir. Travmatik olayların etkileri düşünüldüğünde ülkemizdeki görevli hakemlerinin ruh sağlığı açısından tehdit altında olduklarını üzülererek söyleyebiliriz (Özdemir, 2017).

2.2. Psikolojik Dayanıklılık Kavramı

İnsan, ihtiyaçlarını giderdiği doğal çevre ve toplumsal yapıyla belirli bir uyum içinde yaşamını devam ettiren sosyal bir varlıktır. Buna rağmen her insan yaşamını devam ettirirken ölümcül bir hastalığa yakalanma, işini ya da çevresindeki sosyal konumunu kaybetme, değer verdiği bir yakınını kaybetme, ailevi problemler yaşaması gibi birçok olumsuzlukla karşı karşıya kalabilmesi olası bir durumdur. Fiziksel ve psikolojik olarak birçok sıkıntılı durumlar ve sonuçlar ortaya çıkaran bu gibi anlarda kişinin kendilerini bu zorlayıcı etmenlerden koruması belirli koşullarla sağlanabilir. İnsanın çoğunlukla kendini zayıf hissetmesine neden olan bu etmenlerle başa çıkabilmesi ancak insanın

bireysel özellikleri ve sahip olmuş olduğu donanıma bağlıdır (Terzi, 2008).

Psikolog Suzanne Kobasa yaptığı araştırma ve çalışmalarla psikolojik dayanıklılık kavramını geliştirmiştir. Kobasa, 1970'lerin sonlarına doğru işlerini kaybettikten sonra oldukça sıkıntılı süreç geçiren Illinois Bell Telefon Şirketi'nin üst düzey yöneticilerinin üzerinde stresin etkilerini araştırmak için kapsamlı bir araştırma içine girmiştir. Araştırma sonucunda üst düzey yönetim kadrosunun strese karşı iki farklı biçimde karşılık verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bazı yönetici ve personelin daha sağlıklı; diğer çalışanların ise daha az tıbbi ve psikolojik problemleri olduğu kaydedilmiştir. Bunun nedeni yüksek stresin getirdiği olumsuz etkilere karşı koruyucu bazı kişilik özellikleri olduğuna inanmıştır. Kobasa tanımladığı kişilik özelliklerini 'Psikolojik Dayanıklılık – Hardiness' ismi içinde incelemiştir. Psikolojik dayanıklılık, stresten dolayı oluşan etkilere, direnç ve stresin oluşmasını engellemek için tampon olma özelliğiyle önemli bir faktör olarak oluşum göstermiştir. Stresle mücadele ederken, sosyal ve çevresel faktörleri farklılaştırmak yeterince zorlayıcı olduğundan; stresle başa çıkmayla ilgili araştırmaların psikolojik dayanıklılığa yöneldiği belirtilmiştir (Tekin, 2016).

Literatürde farklı şekillerde tanımlanmış olan psikolojik sağlık, psikolojik dayanıklılık kavramları, herhangi bir maddenin elastik ve esnek olması anlamlarından türetilmiştir. Bu elastikiyet ve esneklik, söz konusu maddenin maruz kaldığı etki sonrasında tekrar ilk hale geri dönebiliyor olmasını ifade etmektedir. İnsan psikolojisi perspektifiyle bakıldığında ise dayanıklılık ve sağlık kavramları, stres ve karşılaşılan zorluğa karşı dayanıklılık göstermek, çoğu zaman bu duruma uyum sağlamak, hastalıktan korunmak, zorluklara karşı işlevselliğini yitirmeden hayatın normal akışını devam ettirebilmek anlamlarında kullanılmaktadır. Tanımların vurgularından da anlaşılacağı gibi psikolojik dayanıklılığı, yaşamın olumsuz etkilerinden ve bu etkilerin ortaya koyduğu stresten kurtulabilme, kendini toparlayarak iyileşebilme şeklinde tanımlamak mümkündür (Doğan, 2015). Son zamanlarda, davranış bilimleri alanında psikolojik dayanıklılık kavramı olaylara karşı koyabilme becerisini destekleyen ve stresi azaltan bir kişilik özelliği olarak büyük ilgi görmektedir. Bu ilgi gerek araştırma alanında gerekse kavramsal çözümlenelerde kendini göstermektedir (Sezgin, 2012).

Pozitif psikolojideki anlamıyla, psikolojik dayanıklılık karşılaşılan güç

durumlar, zorluklar ve bununla beraber kazanılan hayat tecrübeleri karşısında pozitif bir şekilde direnme, mücadele etme, uyum sağlamak şeklinde açıklanabilir (Genç, 2014).

Basım ve Çetin'in (2011) ortaya koydukları çalışmaların birinde, bu terminolojik kargaşadan sıyrılmak için Türkiye'de bu alanda çalışmalar yürüten bireylerden oluşturulan 23 kişilik akademisyen ekibine hangi kavramın kullanımının daha doğru olacağına dair ölçeklendirmeli bir anket iletilmiştir. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar sonucunda 'resilience' kelimesi için İngilizce karşılıkları olan dirençlilik, yılmazlık, dayanıklılık, toparlanma, psikolojik dayanıklılık ve psikolojik güçlülük, sağlamlık kavramları arasından "Psikolojik Dayanıklılık" kavramına karar kılınmıştır.

Psikolojik sağlamlık, stresli durumlara karşı oryantasyon sağlayabilme ve bu durumla etkili bir biçimde üstesinden gelip, stresli durumun olası sonuçlarını kontrol altında tutup kendini yeterli gösterebiliyor olma olarak da tanımlanabilmektedir (Şahin, vd., 2012).

Sipahioğlu (2008), psikolojik dayanıklılığı, koruyucu etkenler ve risk etkeni arasındaki etkileşim sonucu olarak meydana gelen etkin bir terim olarak ifade etmektedir. Bu etkin durumun hayattaki olumsuz yanların etkisini azalttığını belirterek, bu negatif hayat yaşantılarının gerçekleşmesine karşın başarılı bir şekilde kendini toparlama ve başa çıkabilme kabiliyeti olarak ifade edilmiştir. Kararımak ve Çetinkaya (2009), araştırmalarında psikolojik dayanıklılığı, bireyin stresli yaşam olayları karşısında sağlıklı duygusal halini devam ettirmesinde önemli kişilik özellikleri içerisinde belirtmektedir.

2.2.1. Psikolojik Dayanıklılığın Gelişiminde Risk ve Koruyucu Faktörler

Psikolojik dayanıklılığın ölçülebilmesi için olumsuz içerikleri barındıran ortamlara rağmen sağlıklı bir uyumun meydana gelmesini sağlayan tüm etkenlerin ve bu etkenlerin etkilerinin ortaya koyulmasına ihtiyaç vardır (Masten, 1994).

2.2.2. Risk Faktörleri

Zorluk, tehlike, problem ve tehdittin risk olduğunu belirtmiştir. Riskin genellikle bireylerden ziyade belirli ekipleri kapsadığı belirtilmiş olup risk faktörleri ise olumsuz bir neticenin meydana gelme durumunu artıracak veya ortaya çıkabilecek bir sorunun gerçekleşmesine neden olacak etkenler olarak

aktarılmıştır (Gürkan, 2006).

2.2.3. Koruyucu Faktörler

Bir yandan problemi ortaya çıkmadan önce fark ederek önlem almayı ve problemlili bir durumun ortaya çıkmasını engellemeyi sağlayan koruyucu faktörlerin varlığını başka bir yandan ise mevcut problemin yaptığı etkiyi azaltarak bireyin sorunlar karşısında sağlam kalmasını sağlayan etkenler olarak açıklamış. Stresle karşılaşan kişiyi koruyan bu faktörlerin kökeninin yine birey olduğundan ve ayrıca çeşitli koruyucu faktörlerden de söz edilmiştir (Kılıç, 2014).

2.2.3.1. Bireysel Koruyucu Faktörler

Zekâ ile bilişsel alanın işlevi, pozitif akademik benlik, benlik saygısının yüksek olması, geleceğe yönelik program yapma ve olumlu olma, kendi hayatını kontrol edebilme, doğru problem çözme yeteneğine sahip olunması, sorumluluk ve yardımseverlik duygularının da olduğu söz edilmiştir.

2.2.3.2. Ailesel Koruyucu Faktörler

Anne-çocuk ilişkisinin pozitif olması, çocuğa dair gelecek beklentilerinde ailenin pozitif bir tutum sergilemesi, aileyle beraber yaşama, anne ve babanın iyi eğitilmiş olması bu faktörler arasında değerlendirilmektedir.

2.2.3.3. Çevresel Koruyucu Faktörler

Bu faktörler arasında; yetişkin biriyle olumlu bir ilişki içerisinde olma, toplum tarafından olumlu bir destek alma, okul ilişkilerinin pozitif yönlü olması, arkadaş çevresinin olumlu desteğinin olması ve rol model kabul edilen kişinin olumlu olması gibi etkenlerin değerlendirilebileceği aktarılmıştır (Tümlü, 2012).

2.3. Karar Verme Kavramı

Karar verme davranışının oluşabilmesi için lazım olan şartlardan ilki karar verme durumunu ortaya çıkaracak bir güçlüğün varlığıdır. Burada problem ifadesi yerine güçlük ifadesi kullanılmalıdır. Çünkü karar verme davranışı bir hedefe varabilmek için en azami sürede eldeki imkânlar Baz alınarak yapılabilecek en iyi seçeneği gerçekleştirmek olarak ifade edilir. Bunlardan yola çıkarak karar verme davranışının oluşabilmesi için; karar verme durumunu ortaya çıkaran bir güçlüğün var oluşu ve bu güçlüğün kişi tarafından da hissedilebiliyor

olması gibi nedenlerin oluşması gerekmektedir (Yalçın, vd., 2016).

Karar verme yöntem ve tekniğini ana hatlarıyla. Sorunun kesin sonuçlara ulaşılması, çözüm yollarının netleştirilmesi, çözüm yollarının ayrı ayrı değerlendirilip istenen veya istenmeyen sonuçların belirlenmesi, yapılan bu değerlendirme neticesinde sonuçlara ilişkin öncelikler dikkate alınarak bir sıralama yapılması ve bu doğrultuda bir liste hazırlanması, her sonucun gerçekleşme ihtimali ile istenilen sonuç listesinin belirlenmesi olarak ifade edilmektedir (Kurt, 2003).

Karar verme, belli bir davranış tarzına uyum sağlamaktır. Ne kadar küçük boyutlu olursa olsun, duygusal, mantıklı bir taahhüt altına girmektir (Çimen, 1999).

Sözlükteki anlamıyla karar; kuşkuların, tartışmaların bittiği, tercih edilen yolun uygulamaya koyulduğu mantıksal sürecin ortaya koyduğu üründür. Karar verme, ne yapacağımızı kestiremediğimiz anlarda gerçekleştirdiğimiz eylemlerdir. Karar vermek, tercihler içerisinde en sağlıklı değeri sağlayacak olanı seçmektir (Kurt, 2003).

TDK Genel Türkçe Sözlüğünde “karar” kelimesi : “Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018).

Sağır ise bu kavramı, sözlükte yer alan anlamıyla; sürecin sonunda şüphelerin ve tartışmaların son bulduğu, uygulanan tekniğin mantık çerçevesinde gerçekleştirilmeye başladığı ürün olarak ifade etmiştir (Sağır, 2006).

Onaran “Örgütlerde Karar Verme” adlı kitabında, C. Barnard’ın karar kavramıyla ilgili yaptığı tanıma yer vermiştir. Bu ifadelerde; kişilerin yapmış olduğu aksiyonların iki farklı türde olduğunu aktarmıştır. Bunlardan birincisi konuyu etraflıca düşünüp ona göre davranış sergilemek, ikincisi ise düşünülmeden ya da farkına varılmadan ani şekilde kendiliğinden gerçekleşen davranışlardır. Bu türlerden birincisi yani konuyu düşünüp ona göre davranmanın, her şekilde karar kavramının içinde yer alabileceğini belirtmiştir (Onaran, 1971).

Karşı karşıya gelinen farklı problemleri çözümlmek için, karar verme amacı ile yapılan farklı iş ve işlemler karar verme sürecini meydana getirir. Evrensel bağlamda bir karar verme sürecinden söz edemeyiz. Karar türüne, karar veren kişinin bireysel düşüncelerine, yönetim tarzına, işin yapısına ve çevre

şartlarına göre farklı süreç tanımlamaları yapılabilmektedir (Akaytay, 2004).

Bireysel farklılıklar karar verme davranışı üzerinde oldukça etkilidir. Birden fazla karar alma seçeneği içeren süreçler, kişiler açısından daha fazla güçlük meydana getirmektedir. Bu durum kişilerde stres hallerinin oluşmasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda bu karar verme karışıklığı, kişiyi karar verme sürecinde olumsuz olarak etki etmektedir (Deniz, 2004). Yerinde ve doğru verilmiş kararlar kişinin hayatında pozitif farklılıklar sağlarken, yanlış verilmiş kararlar hayatın akışını negatif yönde değiştirebilir. Zamanla daha karmaşık hal alan sosyal ilişkiler içinde kişiler sürekli sorunlar ve tercihlerle karşı karşıya kalabilmekte, kendileri için en doğru kararı vermek zorunda kalmaktadırlar. Genel anlamda karar verme bilişsel bir süreçtir. Karar verme bir ihtiyaç halinde bu ihtiyacı gidermek amacıyla var olan tercihlerden bu hale en doğru olan tercihin seçilmesi durumu olarak aktarılabilir (Güçray, 1998).

Karar verme davranışını şu aşamalardan oluşmaktadır; karar vermek ve gerekli bilgileri toplamak için hedefleri belirlemek, daha sonra toplanan bilgi Baz alınarak ve değerlendirmeye tabi tutularak seçeneklerin oluşturulması ve son olarak elinde var olanlardan hedefe en doğru olanının tercih edilmesidir (Güçray, 2001).

Karar verme davranışında kişinin tercihi, onun sahip olduğu çevresel ve kişisel durumların etkisinde kalabilir. Bazı kişiler, karar verme aşamasında karar verme davranışına ilişkin denetimin kendilerinde bulunduğu inanırlarken, bir kısmı ise bu denetimin çevresel faktörlerin etkisiyle belirlendiğini düşünürler. Bundan dolayı, kişinin sahip olduğu denetim merkezinin biçimi karar verme davranışında önemli bir etkidir. Denetim merkezi, kişilerin geçmişten gelen pekiştirici yaşantılarına dayalı olarak, eylemlerinin sonuçlarını bireysel denetimlerine ya da kendileri haricindeki güçlerin denetimlerine bağlı kalmaları sebebiyle meydana gelen bir özelliktir (Dağ, 1990).

Birey, belli bir klik ortamında hayatını sürdüren sosyal bir varlıktır. Bu nedenle içerisinde bulunmuş olduğu kliğin psiko-sosyal içerikli tüm aktivitelerine dâhil olmak ve fayda sağlamak durumundadır (Tosun, 1992).

Kararların genel olarak tek ve yalınlaştırılmış olarak düşünülmesi yanlış bir kanıdır. Verilmiş olan bir karar yaşanmış olan bir davranışı ve gelecekteki sonuçları yansıtır. Bundan dolayı karar vermeyi farklı aşamalardan meydana gelen süreç olarak değerlendirmek gerekir. Sadece kararın verilmiş olduğu

zamana dikkatleri çekmek, bu seçimin yapılmasında en zor süreçler olan analiz etmeyi ve araştırma yapmayı gözden kaçırmak anlamına gelir (Can, 1991). Karar vermeyle ilgili çalışmaları bulunan araştırmacılar genel itibariyle karar vermeyi, gerçekleşmesi muhtemel ihtimallerden birisini seçme işlemi olarak ifade etmekte ve karar verme sürecini akran baskısı, aile, duygu, kişilik özellikleri, stres, bağımlılık, sezgi, önyargı, bellek, motivasyon, bilgiyi kodlama, problem çözme ve psikoaktif maddeler gibi durumların etkilediğini aktarmaktadırlar (Çolakkadıoğlu, 2012). Karar verme, farklı durumlar içinden seçim yapmakla ilgili davranışsal ve bilişsel etkilerin tamamıdır (Taşgit, 2012).

2.4. Karar Verme Süreci

Bireyler her an önem dereceleri birbirinden farklı kararlar verebilmektedirler. Bu sebeple karar verme, ilk anda basit ve anlaşılır gözükabilir. Oysaki karar verme bireyin kuvvetli ve güçsüz taraflarının birbiri içine girmiş olduğu bir aşamadır. Karar verme sürecini anlama, sürecin öğelerini açıklama uygulamadaki yararları sebebiyle önemli görülmektedir. Karar verme sürecindeki bireysel farklılıkların önemli görülen sebeplerinden biri de karar verme stilleridir (Deniz, 2002).

Kişiler kendilerini aile bireyelerine, arkadaşlarına, topluma karşı sorumlu hissederler. Bundan dolayı bu sorumluluk duygusu bireylerin vereceği kararları etkilemektedir (Can ve Şahin, 2014).

Karar verme becerisi karışıktır ve belli aşamalar doğrultusunda gelişir. Bireyler karşılaştıkları değişik durum ve olaylar doğrultusunda karar verirler. Karar verme ihtiyacı hissedildiğinde karar verme süreci başlamış olur. Karar vermeyi etkileyen birçok etmen vardır. Toplumsal değerler, bireysel ilgiler, kültür ve psikolojik durum bunlardan bir kaçıdır. Bu etmenlerin yanı sıra sorunu kavrayan kişinin, karar vermeyi gerektiren bir güçlüğü ve seçeneklerin olması gereklidir (Kuzgun, 2014b).

Karar vericilerin doğru kararlar verebilmesi için karar vermenin hangi süreçlerden ve aşamalardan meydana geldiğini bilmesi gerekir. Her örgütün önceliği kendi dinamizmini korumak ve hayatta kalmaktır. Örgütün yaşaması verilen kararların doğruluğuna bağlıdır. Yöneticinin doğru ve sağlıklı karar verebilmesi ise karara temel teşkil edecek olan karar modelleri ve bu modellerin uygulama aşamaları hakkında bilgi sahibi olmasına bağlıdır (Bursalıoğlu, 1994).

Kişinin karar vermesiyle ilgili kuramsal görüşlerin meydana getirilmesinde benimsenen iki temel yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlar süreç ve sonuç üzerinde odaklanılan yaklaşımlar olarak belirtilmiştir. Sonuç üzerine odaklanan yaklaşımda karar verme sürecinin neticesi olarak verilmiş olan kararın ortaya koyacağı sonuçların tahmin edilebileceği ve karar verme sürecinin anlaşılabilirliği düşüncesi bulunmaktadır. Karar verme süreci üzerine odaklanan yaklaşımda ise, kararların en doğru şekilde ortaya konulabileceği ancak kararın neye dayandırılarak verildiği hakkında ayrıntılı bilgi edinme sayesinde gerçekleştirilebileceği görüşü yer almaktadır (Ersever, 1996).

Karar verme süreci birey karar verme ihtiyacı duyduğu anda başlamaktadır. Sonrasında birey kendisine hedefler ve amaçlar koyarak bu doğrultuda hedef ve amaçlarına yönelik seçeneklerle alakalı veriler biriktirir. Daha sonra birey kendi değerleri ve seçeneklerin sonuçlarına ulaşma ihtimali üzerinde yoğunlaşır. Bu değerlerin kesinleştirilmesi yerinde kararlar için büyük önem arz etmektedir. Bireyin seçenekler arasından yalnız birini tercih etmesi karşımıza bilişsel bir süreç olarak çıkmaktadır. Bu süreç bazı işlemleri gerektirmektedir bunlar; seçenekler hakkında ayrıntılı bir şekilde verilerin toplanmasını, toplanan bu verilerin sınıflama, sıraya koyma, her birinin isteklerini karşılama ihtimali doğrultusunda irdelenmesidir (Tatlılıoğlu, 2010).

Başarı ve başarısızlıklar, verilecek olan kararın vasfıyla yakından ilişkilidir. Kararların vaktinde verilebilmesi oldukça önemlidir. Zamanından önce bireyin vermiş olduğu kararlar, birçok fırsatın gözden kaçmasına neden olurken, zamanında verilmiş olan kararların ise hiçbir önemi olmaz (Özmen ve Yörük, 2005).

İyi bir kararda bulunması gereken özellikler şunlardır:

1. Doğru karar, örgütün amaçlarını yerine getirebilecek özellikte olmalıdır.
2. Fayda sağlayan, sorunu ortadan kaldıran, ortaya çıkan olumsuzlukları yok eden ve öngörülen sonuçları sağlayıcı nitelikte olmalıdır.
3. Akılcı ve verimli olmalıdır.
4. Yönetimsel ve hukuki mevzuata uygun olmalıdır.
5. Doğru karar, anlaşılabilir, net ve uygulayacak kişilerin rahatlıkla anlayacağı özelliktedir (Gürsel, 1997).

Dinçer ve Fidan (1995) karar verme sürecini şu beş aşamada ifade etmişlerdir:

1. Hangi bağlamda karar verileceği belirlenmeli,
2. Karara gerçek bağlamda gerekli olan bütün veriler toplanmalı,
3. Toplanan bütün veriler çözümlenmeli,
4. Alternatif çözümler oluşturulmalı,
5. Alternatif olarak oluşturulan veriler birbiriyle karşılaştırılmalı ve en uygun olan seçilip uygulanmalıdır.

Kuzgun'a (2000a), göre karar vermenin gerçekleşebilmesi şu üç bağlıdır:

1. Karar verme ihtiyacının ortaya çıkmasını sağlayan bir engelin var olması ve bu engeli bireyin kendisinin fark etmesi,
2. Zorluğu ortadan kaldıracak birçok tercihin olması,
3. Bireyin seçeneklerden herhangi birini tercih etme özgürlüğüne sahip olması. Bireyler bir karar anında takip edilecek yollar (seçenekler), ulaşılmak istenen hedeflerle bunlara ulaşma ihtimali ilişkisine göre yönelim değeri alırlar. Yani insanlar, gerçekleşme ihtimali en güçlü olan, en yüksek olumluluk derecesine sahip, olumsuzluk değeri en düşük olan seçeneğe yönelirler (Kuzgun, 2000a).

Ersever (1996)' ya göre ise karar verme süreci sıralı aşamalardan oluşur. Bu aşamalar:

1. Kararın ortaya çıkmasına neden olan durumun farkına varılması: Karar verme süreci bireyin karar vermesini gerektiren bir durumu algıladığı anda başlatmaktadır.
2. Verilen kararın ortaya çıkardığı problemin tanımlanması: Birey karar verilmesine neden olan durumu irdelemekte ve tanımlamaktadır.
3. Seçenekler oluşturma: Kişi karar verici olarak problemi çözebilmek için yapabileceklerini içeren bir skala oluşturur.
4. Eldeki seçenekleri değerlendirme: Kişi seçenekleri uygulamaya koyduğunda karşılaşması olası sonuçları, kendisine sağlayacağı faydalar ve bunun meydana getireceği muhtemel kayıplar yönünden değerlendirmektedir.

5. Seçeneklerin azaltılması: Kişi seçenekleri olası sonuçları değerlendirerek seçeneklerin sayısını en aza indirmeye çalışır.

6. Kararın verilmesi: Kişi hedeflemiş olduğu sonuca varabilmek için aklından geçen tek seçeneği hayata geçirmek için kararını verir.

7. Kararın uygulanmaya başlanması: Kişi uygulamaya koyacağı kararı ile ilgili davranışsal hareketlerde bulunur.

8. Verilen kararın sonuçlarının değerlendirilmesi: Kişi vermiş olduğu kararın sonuçlarının neler olduğunu değerlendirir; kararının kendisine sağladığı fayda ve zararları değerlendirir.

9. İhtiyaç halinde kararın tekrarlanması: Kişi verilen kararın sonucundan tatmin olmadıysa bu kararı düzeltmek için farklı yöntem ve seçeneklere başvurur (Ersever, 1996).

Çavuş (2008), ise karar verme süreci aşamalarını şu şekilde sıralamaktadır:

1. Karar verilecek konunun veya sorunun tanımlanması,
2. Sorunun çözümü sağlamak için eldeki verilerin bir araya getirilmesi,
3. Çözüm esnasında yapılacak olan tüm yöntem ve tekniklerin belirlenmesi,
4. Çözüm maliyetlerinin tespit edilmesi,
5. Çözümlerin sonuçlarının neden olabileceği durumların yorumlanması,
6. Çoklu seçenekler içerisinde birinin tercih edilmesi,
7. Kararın uygulamaya koyulması,
8. Uygulamadan sonra ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi

Bireylerin karar verme sürecini etkileyen etmenlerden biri de karar verme stilleridir. Karar alma esnasında kişinin tepki, fiil ve yaklaşımlarda bulunurken sergilediği durumlara karar verme stili denir (Altun, vd., 2012).

2.5. Karar Verme Stili

“Karar verme stili” kavramı incelendiğinde birçok araştırmacının yaptığı farklı tanımlamalar ve bilgiler göze çarpmaktadır.

Ün tarafından yapılan tanımda karar verme stili; bireyin bir karar verme süreciyle yüz yüze kaldığındaki bilgi edinilmiş ve alışılmış reaksiyon durumu

olarak isimlendirilmiştir (Ün, 2010).

Altay'ın yapmış olduğu tanımlamada, karar verme stili; bir kişinin, karar verme anında sergilemiş olduğu, kendine has özelliklerini yansıtan davranış halidir (Altay, 2011).

Karar verme anında kullanılan yöntemler öncesinde planlama yapılarak gerçekleştirilebildiği gibi, karar verme anıyla yüz yüze kalındığı esnada da yapılabilmektedir. Bazı stratejilerin birbiriyle beraber kullanılması da tercih edilebilir (Ersever, 1996).

Pekdoğan (2015), karar verme stilini bireyin karar vermede kullandığı bir alışkanlık örüntüsü ya da bireyin karar verme görevini algılaması ve bu göreve tepkide bulunmasının kendine özgü biçimi diye tanımlamış; bu tanımlara dayanarak karar verme stillerini 4 başlıkta ifade etmişlerdir:

1. Rasyonel (Akılcı) Karar Verme: Bireyin karar verilecek durumu önceden araştırıp en doğru seçeneği seçmesidir.
2. Sezgisel Karar Verme: Bireyin içsel olarak duygu ve sezgileriyle karar vermesidir.
3. Bağımlı Karar Verme: Birey kararını verirken başkalarının gösterdiği yol üzerine kararını vermesidir.
4. Kaçınan Karar Verme: Bireyin karar vermekten uzak durmasıdır.

Kuzgun ve Bacanlı (2017), karar verme stratejilerini üç boyutta tanımlamıştır;

1. Seçenekleri aşamalı ve ayrıntılı olarak değerlendirip anlık karar verme,
2. Karar verirken kendi isteklerine ve başkalarının söylemlerine öncelik verme,
3. Kararı verdikten sonra kararından vazgeçmeme veya sık sık değiştirme.

Bu boyutlar ışığında karar stratejilerini şu başlıklar altında ele almışlardır;

1. İçtepsel: Bu karar stilinde karar verici alternatifler üzerinde fazla düşünmez ve istediği gibi karar verir,
2. Mantıklı: Birey alternatifleri detaylıca inceler ve olumlu veya olumsuz gördüğü yönlerini değerlendirir,
3. Bağımsız: Birey kendi kendine karar verebilmektedir,
4. Kararsız: Birey vermiş olduğu kararı aniden değiştirmek ister, vermiş olduğu kararlardan memnuniyet duymaz,
5. Bağımlı: Karar verici başkalarının karar verme süreciyle ilgili fikirlerine

önem verir ve doğru seçeneği onların bileceğine inanır,

6. Aceleci: Birey karar verirken seçenekler için fazlaca düşünmez ve ani olarak kararını verir (Kuzgun ve Bacanlı, 2017).

Nelson (1982), kişiye özgü karar verme stillerini dört boyutta tanımlamıştır;

Mantıklı: Birey kararını verirken kendi objektifine dayanarak karara en uygun ve önemli gördüğü tüm bilgileri yorumlayarak en doğru tercihi yapmasına dayalı bir stildir.

Duygulara Dayalı: Vermiş olduğumuz kararlar sezgilerimizle doğru hissettiklerimizdir. Bu durum aşırı duygusallık ile alakalı bir durum değildir. Seçim son değer birimi neler düşünüldüğü değil ne hissedildiğidir.

Aşırı Tedbirli: Karar verirken kişinin etkililiği azaltacak kadar zorlanma ve kaygı durumu oluşturacak olan bir stildir.

Sakıngan-Çekingen: Daha çok kısa süre içinde psikolojik açıdan rahatın olunması amaçlanır.

2.6. Sporda Karar Verme

Karar verme ile ilgili araştırmalar yapılırken değişik bilim dallarından faydalandığı bilinir. Karar verme davranışı ve süreci, sosyoloji, psikoloji, matematik, coğrafya, siyasi bilimler ve yönetim bilimleri gibi birçok alan tarafından incelenmiştir. Spor alanının karar verme davranışı ile ilgili araştırmalar için çok uygun bir yer olduğunu düşünülmektedir. Çünkü spor alanının kişinin karar ve karar verme anıyla ilişkili olan bilişsel olarak ele alındığı bir laboratuvar olduğunu söylemiştir (Bar-Eli ve Raab, 2006).

Sporda alanında karar verme davranışının tek örnek bir türü yoktur. Ancak genel olarak bazı karakteristik özelliklerinden söz edilebilir. Bunların başında spor esnasında karar verirken verilecek kararın doğal gerçekleşmesidir. Net olarak içerdiği birçok vazife ile sporcunun müsabaka sürecinde potansiyel tercih sayısı çok fazladır. Örnek olarak; bir sporcu, oyun alanına çıktığında, alacağı kararlarını, sorumluluğunu ve oyundaki yaratıcılığını istediği gibi kullanmak istiyorsa, daha önceden bir planlama yapmaz tam tersine ani oluşan durumlara karşı ve hazırlığı daha önceden kararlar ve davranışlar ortaya koyma durumundadırlar (Johnson, 2006).

Karar verme sürecinin meydana gelmesi için gerçekleşen duruma dâhil edilen bilişsel anlamda birçok süreç vardır. Bir problem ortaya çıktığında en

önemli özelliklerin neler olduğu bulunur, daha önce edinmiş olduğumuz bilgiler bellekten geri istenir daha sonra bu bilgi anlamlı bir organizasyon oluşturur. Diğer bilgiler yorumlanır, birleştirilir ve sonunda karar verme durumu gerçekleşir. Bir müsabakada sporcunun doğru çevresel bilgiyle yanıtıcı bilgiyi birbirinden ayırması gereklidir. Bu durumda sporcunun karar vermesi ve daha sonra yapmış olacağı hareketi, sinyal ve ses oranıyla alakalıdır (Tenenbaum ve Eli, 1993).

2.7. Futbol Hakemliğinde Karar Verme

Bilginin büyük bir bölümünü görsel olarak elde ederiz. Bundan dolayıdır ki direkt olarak olayı fark eden hakem anlık bir durumda hızlı bir şekilde karar vermektedir. Hakem ilk önce uyarıcıyı fark eder uyarıcıyı algılar daha sonra analizini yapar ve kategorilere ayırır, karşılaştırma yapar ve sonunda uyarana en doğru karşılığı verir (Cel, 1994).

Willis ve Campbell (1992) “Karar vermek bilişsel ve önemli bir süreçtir” demiştir. Müsabaka durumunda pozisyona verilecek kararda karar verici tek kişi hakemdir. Karara sporcular da katıldığı için, bu karara sahiplenme ve bu kararı benimseme söz konusudur (Uzunoğlu, 2008).

2000 Avrupa futbol şampiyonasında hakemlerin katıldığı araştırmada bir hakem dakikada ortalama minimum iki ya da üç karar vermektedir. Bu zorlu şartlar altında hakemlik için yüksek bir motivasyon durumu zorunludur (Aksu, 2016).

Hakem için önemli bir yere sahip olan karar verme yeteneğini güçlendirmek için devamlı uygulama yapılmalıdır, fiziksel kabiliyetlerini arttırmak için çalışmalar ve tekrarlar yapan sporcunun yaptığı çalışmalar gibi. Hakemler haklı karar verdikleri zamanları değerlendirdiklerinde birbirine benzer noktalarının olduklarını fark etmişlerdir. Daha çok oyuna veya hataya tüm duyu organlarıyla odaklandıkları an ve sağlam bir fiziksel kondisyonla hızlı olarak pozisyonlara en yakın oldukları zamandır (Sülün, 2013).

Futbolu 3 durumdan ele alırsak sporu yapanlar, sporu izleyenler ve sporu yönetenler olarak sıraya koyabiliriz. Bizim üçüncü olarak değerlendirdiğimiz sporu yönetenler bölümünde kararı veren ve vermiş olduğu karar neticesinde müsabakanın geleceğini elinde tutan hakemler sporun olmazsa olmaz bir parçası olarak düşünülmektedir (Pepe ve ark., 1999).

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Amaç

Farklı illerde görev yapmakta olan il, klasman ve bölgesel futbol hakemlerinin psikolojik olarak dayanıklılık ve karar verme düzeylerini belirlemektir. Belirlenmiş olan bu özelliklerinde; hakemlik yılı, eğitim durumu daha önce futbol oynayıp oynamama gibi durumlara göre farklılaşma gösterip göstermediği incelemektedir.

3.2. Materyal

Bu çalışmanın evrenini Türkiye Futbol Liglerinde görev alan; Uluslararası ve Ulusal futbol hakemleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini Türkiye Futbol Federasyonunda görev yapan 49 klasman, 36 bölgesel ve 109 il hakemi oluşturmaktadır.

Bu çalışmada futbol hakemlerine, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olan “Melbourne karar verme ölçeği I-II” ve Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği uygulanmıştır.

Bu tez çalışması için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu’ndan onay alındı. Etik kuruldan onay alınıp katılımcılara tez çalışması hakkında ayrıntılı bilgi verildikten sonra, gönüllü olarak katıldıkları çalışmada anketi eksiksiz olarak doldurmaları istendi.

3.3. Melbourne Karar Verme Ölçeği (MKVÖ)

Orijinali Mann ve ark. (1998), tarafından geliştirilmiş olan Melbourne Karar Verme Ölçeğini, (Melbourne Decision Making Questionary) Deniz (2004), Türkçe ’ye uyarlayarak geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapmıştır. Melbourne Karar Verme Ölçeği iki kısımdan oluşmaktadır.

Ölçeğin ilk kısmı: Karar vermede özsaygıyı (kendine güven) belirlemeyi amaçlamaktadır. Toplam 6 maddeden oluşmaktadır. Puanlama yapılırken üç maddesi düz, üç maddesi ters yönde puanlanmaktadır. Puanlama maddelere verilen “Doğru” yanıtı 2 puan, “Bazen Doğru” yanıtı 1 puan, “Doğru Değil” yanıtı 0 puan şeklinde yapılmaktadır. Ölçekten alınacak en yüksek puan değeri 12’dir. Yüksek alınan puan değerleri karar vermede özsaygının daha iyi olduğunun gösterir (Deniz, 2004).

3.4. Melbourne Karar Verme Ölçeğinin Güvenirliği

MKVÖ I-II'nin güvenilirliği iç tutarlılık yöntemleriyle test tekrarlarının hesaplanmaları ayrı ayrı yapılmıştır. Bu amaçla 2002–2003 öğretim yılında S.Ü. Teknik Eğitim Fakültesi Bilgisayar Sistemleri Öğretmenliği ve Otomotiv Öğretmenliğinde okuyan 56 öğrenci üzerinde 3 hafta boyunca aralıklarla iki defa uygulanmıştır. Testin tekrarı yöntemi ile alt ölçeklerden elde edilen güvenilirlik katsayıları, karar vermede öz saygı $r = .85$, dikkatli karar verme stili ile $r = .83$, kaçınan karar verme stili ile $r = .87$, erteleyici karar verme stili ile $r = .68$, panik karar verme stili ile $r = .84$ olduğu bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılığının hesaplanmasında madde analizi yapılmıştır. Yapılan analizin neticesinde 28 maddesinin 26'sının toplam korelasyonları. 3'ün üstünde olduğu kalan 2 maddenin ise toplam korelasyonu 26 ve 27 bulunmuştur. Madde yükünün istatistiki açıdan yeterli görülmüştür. 154 üniversite öğrencisine uygulanan MKVÖ I-II'nin iç tutarlılık katsayıları karar vermede öz saygı için Cronbach Alpha = .72, karar verme stili alt boyutlarından dikkatli karar verme için Cronbach Alpha = .80, kaçınan karar verme için Cronbach Alpha = .78, erteleyici karar verme için Cronbach Alpha = .65, panik karar verme için Cronbach Alpha = .71 olduğu bulunmuştur (Deniz, 2004).

3.5. Melbourne Karar Verme Ölçeğinin Geçerlik Çalışmaları

MKVÖ I-II geçerlik çalışmalarında Deniz (2004), kapsam geçerliği ve benzer ölçekler geçerliği yöntemi kullanılmıştır, kapsam geçerliğinde ise uzmanların görüşlerine başvurulmuştur. Yakın ölçekler geçerliğini Kuzgun (1992), tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği ile sağlanmış, öğrencilere Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II ve Karar Stratejileri Ölçeği beraber uygulanmıştır. MKVÖ I-II'nin alt ölçekleri ile KSÖ'nin alt ölçekleri arasındaki korelasyon katsayılarının. 15 ile 71 arasında farklılaştığı tespit edilmiştir.

3.6. Melbourne Karar Verme Ölçeğinin Değerlendirilmesi

MKVÖ I: Karar vermede öz saygıyı (kendine güven) belirlemek amacıyla yapılan bir ölçektir. Toplam 6 maddeden oluşur ve maddelerden 3'ü tersi puanlanmaktadır bu maddeler 2,4 ve 6'ncı maddelerdir. Puanlama yapılırken Doğru yanıtlar için iki puan verilirken, Bazen doğru yanıtı için bir puan, Doğru değil yanıtı verenler için sıfır puan şeklinde yapılmaktadır. Ölçekten en yüksek

alınabilecek puan 12'dir. Yüksek alınan puanlar karar vermede kendine güvenin yüksek olduğunun gösterir (Deniz, 2004).

MKVÖ II: Toplam madde sayısı 22'dir. Ölçek karar verme stillerini ölçmektedir. Alt ölçekler şu maddelerden oluşmaktadır;

1. Dikkatli Karar Verme Stili: Karar vermeden önce bilginin dikkatli bir şekilde aranıp alternatiflerle beyin süzgecinden geçirilip seçimin ondan sonra yapılmasıdır.(2, 4, 6, 8, 12, 16) maddelerinde yer verilmiştir.

2. Kaçınan Karar Verme Stili: Kişinin karar verirken karar vermekten kaçınması, kararları başkalarının eline bırakması bu sayede sorumluluğu üstünden atıp kurtulmaya çalışmasıdır. (3, 9, 11, 14, 17, 19) maddelerinde yer verilmiştir.

3. Erteleyici Karar Verme Stili: Kararların sebepsiz bir şekilde devamlı ertelenip uzatılmasıdır. (5, 7, 10, 18, 21) maddelerinde yer verilmiştir.

4. Panik Karar Verme Stili: Bireyin karar vereceği sırada, hızlı davranıp anlık çözüme ulaşma durumudur. (1, 13, 15, 20, 22) maddelerinde yer verilmiştir. (Deniz, 2004).

3.7. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Psikolojik dayanıklılık kavramı ulusal literatürde birçok farklı anlamda kullanılmaktaydı. Literatürde yer alan anlam karmaşalığının azaltılmasının sağlanması ve bu alanda çalışma yapan öğretim üyelerinin, ortak düşünceleriyle doğru bir şekilde şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla bir ön çalışma yapılmış, 'psikolojik dayanıklılık' olarak kullanılması kararı alınmıştır. Ankette bir kavramın alabileceği alabileceği maksimum puan değeri 161 iken; 'psikolojik dayanıklılık' kavramı 121 madde; 'aile uyumu' (5,11,17,23,26,32), 'kendilik algısı' (1,7,13,19,28,31) ve 'sosyal yeterlilik' (4,10,16,22,25,29) 6'şar madde ve 'sosyal kaynaklar' (6,12,18,24,27,30,33) ise 7 madde ile ölçülmektedir. Ölçekte, maddelerin tercihinde önyargılı değerlendirmeleri engellemek için, olumlu ve olumsuz yanlarının ayrı iki tarafta yer aldığı, yanıtlarda ise beş adet farklı kutucuğun olduğu bir sistem kullanılır. Psikolojik dayanıklılığın yüksek ya da düşük ölçülmesinde puanlamalar serbest bırakılmıştır. Ölçeğin geçerlilik çalışması için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve altı faktörlü yapı toplam %57'lik varyans açıklamıştır. Ayırt edici ve örtüşme geçerliliği için Kişilik Ölçeği (Engvik,1993) ile Sosyal Zekâ Ölçeği (Silvera ve ark. 2001)

kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için yapısal eşitlik modelinin iç tutarlılık değerleri; 'Kendilik Algısı' için 0.80, 'Gelecek Algısı' için 0.75, 'Sosyal Yeterlilik' için 0.82, 'Aile Uyumu' için 0.86, 'Sosyal Kaynaklar' için 0.84 ve 'Yapısal Stil' için 0.76 olarak bulunmuştur (Friborg ve ark. 2005).

3.8. İstatistiksel Analiz

Çalışmada hakemlerin klasman, hakemlik yılı, eğitim durumu değişkenlerine göre psikolojik dayanıklılık ve karar verme puanlarının karşılaştırılması ANOVA testi, farklılığın olduğu durumlarda farklılaşmanın yönünü tespit edebilmek için ise Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Hakemlerin futbol oynama durumlarına göre psikolojik dayanıklılık ve karar verme puanlarının karşılaştırılmasında bağımsız gruplarda t testi yapılmıştır.

4. BULGULAR

Çalışmada elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 4.1. Hakemlerin klasmanlarına göre yaşlarının tanımlayıcı istatistiği

	n	Ort.	S.S.	Min.	Maks.
Klasman Hakemi	49	33,08	5,99	23,00	49,00
Bölgesel Hakem	36	26,58	5,07	20,00	40,00
İl Hakemi	109	26,90	7,18	17,00	45,00

Klasman hakemlerin yaş ortalaması 33,08, bölgesel hakemlerin yaşı 26,58, il hakemlerinin yaşı 26,90 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.2. Hakemlerin klasmanlarına göre karar verme alt boyutlarının karşılaştırılması

		n	Ort.	S.S.	F	p	Fark
Kendine Güven	Klasman (1)	49	11,16	1,20	3,830	,023	3<2
	Bölgesel (2)	36	11,31	1,09			
	İl Hakemi (3)	109	10,63	1,71			
Dikkatli karar verme	Klasman (1)	49	7,47	2,06	,865	,423	
	Bölgesel (2)	36	7,56	1,63			
	İl Hakemi (3)	109	7,85	1,81			
Kaçınan karar verme	Klasman (1)	49	15,02	2,73	,691	,502	
	Bölgesel (2)	36	15,47	2,14			
	İl Hakemi (3)	109	14,88	2,71			
Erteleyici karar verme	Klasman (1)	49	12,57	2,47	,532	,588	
	Bölgesel (2)	36	13,03	2,27			
	İl Hakemi (3)	109	12,89	2,01			
Panik karar verme	Klasman (1)	49	12,94	2,02	3,604	,029	3<2
	Bölgesel (2)	36	13,64	1,68			
	İl Hakemi (3)	109	12,61	2,07			

Kendine güven ve panik karar verme alt boyutlarında il hakemleri bölgesel hakemlerden istatistiki olarak daha düşük puana sahiptir ($p=0,023$ ve $p=0,029$). Diğer alt boyutlarda gruplar arasında farklılık yoktur ($p>0,05$).

Tablo 4.3. Hakemlerin klasmanlarına göre psikolojik dayanıklılık alt boyutlarının karşılaştırılması

		n	Ort.	S.S.	F	p	Fark
Yapısal Stil	Klasman (1)	49	12,65	2,27	,888	,413	
	Bölgesel (2)	36	12,11	2,93			
	İl Hakemi (3)	109	12,74	2,42			
Gelecek Algısı	Klasman (1)	49	12,39	2,17	2,084	,127	
	Bölgesel (2)	36	11,47	2,86			
	İl Hakemi (3)	109	12,37	2,32			
Aile Uyumu	Klasman (1)	49	19,61	2,94	3,444	,034	2<1-3
	Bölgesel (2)	36	17,75	4,37			
	İl Hakemi (3)	109	19,44	3,62			
Kendilik Algısı	Klasman (1)	49	18,92	2,24	1,902	,152	
	Bölgesel (2)	36	18,08	4,17			
	İl Hakemi (3)	109	19,17	2,62			
Sosyal Yeterlilik	Klasman (1)	49	19,16	2,92	,731	,483	
	Bölgesel (2)	36	18,53	5,19			
	İl Hakemi (3)	109	19,37	3,25			
Sosyal Kaynaklar	Klasman (1)	49	18,31	3,68	6,443	,002	1-2<3
	Bölgesel (2)	36	17,75	4,75			
	İl Hakemi (3)	109	20,11	3,85			

Aile Uyumu alt boyutunda bölgesel hakemler klasman ve il hakemlerinden daha düşük puana sahiptir ($p=0,034$). Sosyal kaynaklar alt boyutunda klasman ve bölgesel hakemler il hakemlerinden daha düşük puana sahiptir ($p=0,002$). Diğer alt boyutlarda gruplar arasında farklılık yoktur ($p>0,05$).

Tablo 4.4. Hakemlerin hakemlik yılına göre karar verme alt boyutlarının karşılaştırılması

		n	Ort.	S.S.	F	p	Fark
Kendine Güven	1-3 yıl (1)	67	10,58	1,74	4,304	,015	1<3
	4-6 yıl (2)	48	10,71	1,61			
	7 yıl ve üzeri (3)	79	11,27	1,14			
Dikkatli karar verme	1-3 yıl (1)	67	7,70	1,48	,214	,807	
	4-6 yıl (2)	48	7,56	1,76			
	7 yıl ve üzeri (3)	79	7,78	2,17			
Kaçınan karar verme	1-3 yıl (1)	67	14,75	2,75	6,676	,002	2<3
	4-6 yıl (2)	48	14,17	2,62			
	7 yıl ve üzeri (3)	79	15,78	2,30			
Erteleyici karar verme	1-3 yıl (1)	67	12,64	2,04	3,242	,041	2<3
	4-6 yıl (2)	48	12,35	2,62			
	7 yıl ve üzeri (3)	79	13,29	1,92			
Panik karar verme	1-3 yıl (1)	67	12,66	2,16	3,623	,029	2<3
	4-6 yıl (2)	48	12,46	2,21			
	7 yıl ve üzeri (3)	79	13,34	1,68			

Kendine Güven alt boyutunda 1-3 yıl olanlar 7 yıl ve üzeri olanlardan daha düşük puana sahiptir ($p=0,015$). Kaçınan karar verme, Erteleyici karar verme, Panik karar verme alt boyutlarında 4-6 yıl olanlar, 7 yıl ve üzeri olanlardan daha düşük puana sahiptir ($p<0,05$).

Tablo 4.5. Hakemlerin hakemlik yılına göre psikolojik dayanıklılık alt boyutlarının karşılaştırılması

		n	Ort.	S.S.	F	P
Yapısal Stil	1-3	67	12,55	2,50	,924	,399
	4-6	48	12,25	2,78		
	7 yıl üzeri	79	12,86	2,27		
Gelecek Algısı	1-3	67	12,01	2,61	1,404	,248
	4-6	48	12,71	2,49		
	7 yıl üzeri	79	12,06	2,14		
Aile Uyumunu	1-3	67	19,51	3,32	,547	,580
	4-6	48	18,79	4,28		
	7 yıl üzeri	79	19,11	3,55		
Kendilik Algısı	1-3	67	18,90	2,97	,677	,509
	4-6	48	18,52	3,64		
	7 yıl üzeri	79	19,14	2,29		
Sosyal Yeterlilik	1-3	67	19,28	3,49	,068	,935
	4-6	48	19,15	4,51		
	7 yıl üzeri	79	19,06	3,10		
Sosyal Kaynaklar	1-3	67	19,94	4,26	2,302	,103
	4-6	48	18,29	4,14		
	7 yıl üzeri	79	19,16	3,86		

Hakemlerin spor yılına göre psikolojik dayanıklılıklarında farklılık yoktur ($p>0,05$).

Tablo 4.6. Hakemlerin eğitim durumuna göre karar verme alt boyutlarının karşılaştırılması

		n	Ort.	S.S.	F	p	Fark
Kendine Güven	Lise (1)	30	10,53	1,89	1,066	,346	
	Ön Lisans (2)	42	10,88	1,45			
	Lisans (3)	122	10,98	1,43			
Dikkatli karar verme	Lise (1)	30	7,33	1,42	0,736	,480	
	Ön Lisans (2)	42	7,83	1,75			
	Lisans (3)	122	7,75	1,97			
Kaçınan karar verme	Lise (1)	30	13,47	2,98	6,686	,002	1<2-3
	Ön Lisans (2)	42	15,33	2,61			
	Lisans (3)	122	15,30	2,40			
Erteleyici karar verme	Lise (1)	30	12,13	2,06	2,177	,116	
	Ön Lisans (2)	42	13,19	1,98			
	Lisans (3)	122	12,89	2,25			
Panik karar verme	Lise (1)	30	12,10	1,90	3,528	,031	1<2
	Ön Lisans (2)	42	13,36	1,91			
	Lisans (3)	122	12,92	2,04			

Kaçınan karar verme alt boyutunda lise mezunları ön lisans ve lisans mezunlardan daha düşük puana sahiptir ($p=0,002$). Panik karar verme alt boyutunda lise mezunları ön lisans mezunlardan daha düşük puana sahiptir ($p=0,031$).

Tablo 4.7. Hakemlerin eğitim durumuna göre psikolojik dayanıklılıklarının karşılaştırılması

		n	Ort.	S.S.	F	p	Fark
Yapısal Stil	Lise (1)	30	11,67	2,17	2,618	,076	
	Ön Lisans (2)	42	12,88	2,38			
	Lisans (3)	122	12,74	2,55			
Gelecek Algısı	Lise (1)	30	11,83	2,02	0,425	,655	
	Ön Lisans (2)	42	12,29	1,99			
	Lisans (3)	122	12,27	2,62			
Aile Uyumu	Lise (1)	30	17,70	4,28	4,023	,019	1<2-3
	Ön Lisans (2)	42	20,14	2,81			
	Lisans (3)	122	19,20	3,67			
Kendilik Algısı	Lise (1)	30	18,87	2,32	0,628	,535	
	Ön Lisans (2)	42	18,48	2,88			
	Lisans (3)	122	19,06	3,04			
Sosyal Yeterlilik	Lise (1)	30	18,70	2,96	0,314	,731	
	Ön Lisans (2)	42	19,36	3,65			
	Lisans (3)	122	19,20	3,75			
Sosyal Kaynaklar	Lise (1)	30	17,80	2,30	2,578	,079	
	Ön Lisans (2)	42	18,98	3,87			
	Lisans (3)	122	19,65	4,45			

Aile Uyumu alt boyutunda lise mezunları ön lisans ve lisans mezunlarından daha düşük puana sahiptir (p=0,019).

Tablo 4.8. Hakemlerin futbol oynama durumlarına göre karar verme puanlarının karşılaştırılması

		n	Ort.	S.S.	t	P
Kendine Güven	Oynadım	142	10,89	1,45	-,067	,947
	Oynamadım	52	10,90	1,68		
Dikkatli karar verme	Oynadım	142	7,75	1,84	,565	,573
	Oynamadım	52	7,58	1,88		
Kaçingan karar verme	Oynadım	142	15,11	2,60	,764	,446
	Oynamadım	52	14,79	2,67		
Erteleyici karar verme	Oynadım	142	12,87	2,24	,329	,743
	Oynamadım	52	12,75	2,00		
Panik karar verme	Oynadım	142	12,97	2,04	,972	,332
	Oynamadım	52	12,65	1,96		

Hakemlerin futbol oynama durumuna göre karar verme puanları karşılaştırıldığında gruplar arasında fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 4.9. Hakemlerin futbol oynama durumlarına psikolojik dayanıklılıklarının karşılaştırılması

		n	Ort.	S.S.	t	P
Yapısal Stil	Oynadım	142	12,62	2,34	,154	,878
	Oynamadım	52	12,56	2,87		
Gelecek Algısı	Oynadım	142	12,27	2,33	,654	,514
	Oynamadım	52	12,02	2,62		
Aile Uyumu	Oynadım	142	19,08	3,50	-,537	,592
	Oynamadım	52	19,40	4,11		
Kendilik Algısı	Oynadım	142	19,05	2,77	1,170	,244
	Oynamadım	52	18,50	3,23		
Sosyal Yeterlilik	Oynadım	142	19,25	3,38	,552	,581
	Oynamadım	52	18,92	4,20		
Sosyal Kaynaklar	Oynadım	142	19,37	4,11	,879	,380
	Oynamadım	52	18,79	4,08		

Hakemlerin futbol oynama durumuna göre psikolojik dayanıklılık puanları karşılaştırıldığında gruplar arasında fark yoktur ($p>0,05$).

5. TARTIŞMA

Yapılan bu çalışmada araştırma örneklemini oluşturan ve farklı illerde görev yapan il ve klasman futbol hakemlerinin psikolojik dayanıklılık ve karar verme stillerinin klasman, hakemlik yılı, eğitim durumu daha önce futbol oynayıp oynamama gibi durumlara göre farklılaşmanın gerçekleşip gerçekleşmediğiyle ilgili bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Tablo 1’de ankete katılan, klasman, bölgesel ve il futbol hakemlerinin yaş değişkenine göre düzenlenmesi sonrasında, klasman hakemlerin yaş ortalaması 33,08, bölgesel hakemlerin yaşı 26,58, il hakemlerinin yaşı 26,90 olarak bulunmuştur.

Tablo 2’ de anketimize katılan hakemlerin klasmanlarına göre karar verme alt boyutlarının karşılaştırılması sonucunda Kendine güven ve panik karar verme alt boyutlarında il hakemleri bölgesel hakemlerden istatistiki olarak daha düşük puana sahiptir ($p=0,023$ ve $p=0,029$). Diğer alt boyutlarda gruplar arasında farklılık yoktur ($p>0,05$).

Literatüre bakıldığında bulgularımızı destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Yerebatan (2019) yapmış olduğu çalışmada Klasman türüne göre öz saygı (kendine güven), dikkatli karar verme stili, kaçınan karar verme stili, erteleyici karar verme stili, panik karar verme stili ve genel karar verme alt boyut puanlarını incelemiş ve anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0,05$). Açıcı (2019) yaptığı çalışmada araştırmasına katılan ulusal ve uluslararası voleybol hakemlerinin hakemlik seviyesi değişkenine göre karar vermede öz saygıda (kendine güven) ve karar verme stilleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Kıratlı (2015) araştırmasına katılan hakemlerin karar verme stilleri alt boyutlarından araştırmamızdan farklı olarak kaçınan karar verme stili ile hakemlik kategorisinde farklılaştığını tespit etmiştir ($p<0,05$). Ancak karar verme stilleri ile hakemlik kategorisi değişkeni arasında araştırmamızı destekler şekilde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$). Selvi (2018) Çalışmasında hakemlerin karar verme stilleri ile klasman durumu arasındaki ilişki incelendiğinde; anlık-kendiliğinden karar vermesi stili ile anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. İl hakemi ve bölgesel hakemlerin puan ortalamaları ise bizim çalışmamızı destekler nitelikte olup düşük olduğu görülmüştür. Diğer alt grup

karar verme stilleri ile karşılaştırıldığında ise anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Hakemler ile yapılan bir başka çalışmada klasman durumları ile karar verme stilleri arasında bir farklılık bulunmamıştır (Aksu, 2016).

Uzunoglu (2008) yapmış olduğu Türk futbol hakemlerinin karar verme stillerine yönelik çalışmada bizim çalışmamızdan farklı olarak hakem klasmanlarında kaçınan karar verme puan ortalamaları karşılaştırıldığında klasmanlar arasında farklılık görülmemiştir ($p < 0,05$).

Tablo 3' de anketimize katılan hakemlerin klasmanlarına göre psikolojik dayanıklılık alt boyutlarının karşılaştırılması sonucunda Aile Uyumu alt boyutunda bölgesel hakemler klasman ve il hakemlerinden daha düşük puana sahiptir ($p = 0,034$). Sosyal kaynaklar alt boyutunda ise klasman ve bölgesel hakemler il hakemlerinden daha düşük puana sahiptir beklenmeyen bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. ($p = 0,002$). Diğer alt boyutlarda gruplar arasında anlamlı farklılık yoktur ($p > 0,05$). Literatür incelendiğinde hakemler ile ilgili bu konuda çalışma eksikliği göze çarpmıştır. Çalışmamızla benzer sonuçlar elde eden çalışmalar incelendiğinde; iş tecrübesi ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında farklılık saptanamamasına rağmen daha iş tecrübesi fazla ve unvanı daha yüksek olanların psikolojik dayanıklılık düzeyleri daha yüksek çıkmıştır (Tümlü ve Receptoğlu 2013, Genç 2014, Sezgin 2012). Selvi (2018) 'in yaptığı araştırmada hakemlerin iş ve meslek özelliklerine göre psikolojik dayanıklılık durumları incelendiğinde hakemlerinin psikolojik dayanıklılıkları ile hakemlik yılı ve klasman durumları arasında herhangi bir farklılık saptanamamıştır. En yüksek değer bölgesel yardımcı hakemlerde saptanmış ve bu sonuç çalışmaya katılan en yüksek klasman olan B klasman hakemlerinden de yüksek olmuştur. Çalışma sonuçlarımızla örtüşen bir çalışmadır.

Tablo 4' anketimize katılan hakemlerin hakemlik yılına göre karar verme alt boyutlarının karşılaştırılması sonucunda Kendine Güven alt boyutunda 1 ile 3 yıl arasında hakemlik yapanlar 7 yıl ve daha fazla hakemlik yapanlardan daha düşük puana sahiptir ($p = 0,015$). Kaçınan karar verme, Erteleyici karar verme, Panik karar verme alt boyutlarında 4-6 yıl olanlar, 7 yıl ve üzeri olanlardan daha düşük puana sahiptir ($p < 0,05$).

Gacar (2011) çalışmasında beden eğitimi ve spor alanındaki öğretim elemanlarının karar verme yöntemlerini incelediğinde, meslek yaşı en yüksek olan grubun lehine diğer gruplar arasına dikkatli karar verme alt boyutunda

anlamli farklilik görülmüştür. Bu da çalışmamızı destekler niteliktedir. Aynı zamanda Gral (2014) ‘ de futbol antrenörlerin de meslek yaı en yüksek grup ile en düşük grup arasında ilk grubun lehine, dikkatli karar verme alt boyutunda anlamli farklilik bulunmuştur. Tenis hakemlerinin karar verme stillerine ve hakemlik yılı süresine göre anlamli bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Selvi (2018) alımasında hakemlik yılı ile kaçınma karar verme stili arasında anlamli bir ilişki bulunmuş ve bu ilişkinin de 1-5 yıl deneyime sahip hakemlerin puan ortalamaları, 1 yıldan az ve 6-10 yıl deneyime sahip olanlara göre yüksek olduğu görülmüştür. Hakemlik yılı ile rasyonel karar verme stilinde de farklilik bulunmuştur. Bulunan bu farkliliğın da; 1-5 yıl deneyime sahip hakemlerin puan ortalamalarının, 15 yıl ve üstü deneyime sahip olanlara göre daha düşük olduğu görülmüştür. Açıcı (2019) ulusal ve uluslararası voleybol hakemlerinin hakemlik yılı değişkenine göre karar verme stillerinin incelendiğinde çalışmamızdan farklı sonuçlar elde etmiş. Ulusal ve uluslararası voleybol hakemlerinin hakemlik yılına göre karar verme stilleri arasında anlamli bir fark yoktur ($p>0,05$).

Demir (2018) yaptığı çalışmaya katılan futbol hakemlerine yönelik hakemlik yılı değişkenine göre karar vermede öz saygıda (kendine güven) ve karar verme stilleri arasında anlamli bir farklilik bulunmamıştır ($p>0,05$). Aksu (2016) ‘nın, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri leği puanlarının sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı, karar verme stilleri, futbol hakemlerinin hakemlik yılına göre anlamli farklilik görülmemiştir ($p>0,05$). Yerebatan (2019) yapmış olduğu çalışmada farklı klasmanlardaki basketbol hakemlerinin klasman hakemlik yılı değişkenlerine göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri leği puanlarına ilişkin istatistiksel sonuçları incelendiğinde, klasman hakemlik yılına göre öz saygı (kendine güven), dikkatli karar verme stili ve erteleyici karar verme stili alt boyut puanları istatistiksel olarak anlamli farklilik göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 5‘ de Hakemlerin hakemlik yılına göre psikolojik dayanıklılık alt boyutlarının karşılaştırılması sonucunda Hakemlerin spor yılına göre psikolojik dayanıklılıklarında farklilik yoktur ($p>0,05$).

Selvi (2018) yapmış olduğu çalışmada aratırmamızla benzer sonuçlar elde etmiştir, Futbol hakemlerinin psikolojik dayanıklılıkları ile hakemlik yılı arasında herhangi bir farklilik saptanmamıştır literatür incelendiğinde hakemler

ile ilgili bu konuda çalışma eksikliği göze çarpmıştır.

Şar (2016) çalışmamızdan farklı olarak psikolojik dayanıklılık düzeylerinin Spor yapma yılı değişkeni açısından incelenmesi sonucunda Psikolojik Dayanıklılık (6-10) yıl ile (11-15) yıl arasında spor yapanların (0-5) yıl arasında spor yapanlara göre Psikolojik Dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bülbül (2015) Tenis ve basketbol sporcularının üzerine yapmış olduğu çalışmada çalışmamızı destekler sonuçlar elde etmiş psikolojik dayanıklılık düzeylerinin yaş gruplarında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır ($p>0,05$).

Harrison ve ark. (2002) araştırmamızı destekler biçimde tenis ve basketbol sporcularının psikolojik dayanıklılık seviyelerini incelediği ve karşılaştırdığı çalışmasında; sporcuların psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile kronolojik yaşları arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Darıcı (2019)' un çalışması incelendiğinde, sporcuların psikolojik dayanıklılık düzeyinde yaşları bakımından anlamlı farklılık görülmemiştir. Bu bulgular, sporcuların psikolojik dayanıklılığının yaştan etkilenmediğini göstermektedir.

Erdoğan (2019) yapmış olduğu çalışmasında futbol antrenörlerinin, yaş değişkenine göre psikolojik dayanıklılık düzeylerini incelemiş ve anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p<0,05$).

Basım ve Çetin (2011), çalışmasında 21-25 yaş arasındaki bireylerin diğer yaş gruplarına göre psikolojik dayanıklılıklarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 6' da Hakemlerin eğitim durumuna göre karar verme alt boyutlarının karşılaştırılması sonucunda Kaçınan karar verme alt boyutunda lise mezunları ön lisans ve lisans mezunlardan daha düşük puana sahiptir ($p=0,002$). Panik karar verme alt boyutunda lise mezunları ön lisans mezunlardan daha düşük puana sahiptir ($p=0,031$).

Izgar ve Yılmaz (2007) çalışmamızla paralel bir sonuç elde etmiş karar verme stillerinin alt boyutlarından eğitim durumu değişkenine göre kaçınan ve panik karar verme stillerinde farklılaşma olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyi düştükçe okul yöneticileri karar verirken kaçınan ve panik karar verme stillerini çok kullandıkları tespit etmişlerdir ($p<0,05$).

Uzunoğlu (2008) Türk futbol hakemlerinin karar verme stillerine yönelik yapmış olduğu çalışmasında lise mezunu, besyo mezunu ve yüksek lisans

mezunu hakemler arasında farklılaşma olduğu görülmüştür, bu farklılığın daha çok lise mezunu hakemlerin aleyhine olduğu görülmüştür.

Kıratlı (2015) çalışmasına katılan tenis hakemlerinin karar vermede öz saygılarının eğitim durumlarında farklılaşma görülmemiştir ($p>0,05$). Ancak çalışmaya katılan tenis hakemlerinin karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme stiline eğitim durumu değişkeni açısından farklılaştığı görülmektedir. Eğitim durumlarına göre lise ve lisans mezunu olan tenis hakemlerinin dikkatli karar verme stillerinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Diğer karar verme stilleri ve eğitim durumlarında ise anlamlı bir fark yoktur.

Izgar ve Yılmaz (2007) araştırmasında karar vermede öz saygının eğitim durumlarına göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Eğitim düzeyi yükseldikçe okul yöneticilerinin karar vermede öz saygıları da buna paralel yükseldikleri görülmüştür.

Vural (2013) çalışmamızdan farklı olarak karar verme stillerinin eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmadığını bulmuşlardır. Aksu (2016)'nın, farklı klasmandaki futbol hakemlerinin eğitim düzeyi değişkenlerine göre istatistiksel sonuçları incelendiğinde, Karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli karar verme ve erteleyici karar verme ile futbol hakemlerinin eğitim düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0,05$). Yerebatan (2019) çalışmasında farklı klasmanlardaki basketbol hakemlerinin eğitim düzeyleri ile özgüven ilişkisi arasında anlamlı farklılık görülmüştür ($p>0,05$). Demir (2018) çalışmasında futbol hakemlerinin eğitim durumu değişkeni açısından karar verme stillerinde anlamlı farklılık görülmemiştir ($p>0,05$). Ulusal ve uluslararası voleybol hakemlerinin verdikleri cevapların eğitim düzeyi değişkenine göre, karar vermede öz saygıda (kendine güven) anlamlı farklılık bulunurken ($p<0,05$). Karar verme stillerinde anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$).

Acet (2019) yapmış olduğu araştırmasında, çalışmaya katılan engellilerin eğitim seviyelerine göre karar verme ölçeği öz saygı, dikkatli karar verme, kaçınan karar verme, panik karar verme alt boyutlarında anlamlı farklılık görülmemiştir. ($p>0,05$). Fakat araştırmaya katılan engellilerin eğitim seviyelerine göre karar verme ölçeği erteleyici karar verme alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Farklılıkta sadece, eğitim seviyesi üniversite olan grubun eğitim seviyesi ilköğretim olan gruptan daha yüksek erteleyici karar

verme puanına sahip oldukları belirlenmiştir ($p<0.05$).

Tablo 7’ de hakemlerin eğitim durumuna göre psikolojik dayanıklılıklarının karşılaştırılması sonucunda aile uyumu alt boyutunda lise mezunları ön lisans ve lisans mezunlarından daha düşük puana sahiptir ($p=0,019$).

Erdoğan (2019) araştırmasında yer alan katılımcı futbol antrenörlerinin, öğrenim durumu düzeyleri değişkenine göre psikolojik dayanıklılık düzeylerini karşılaştırmış ve anlamlı farklılık görülmemiştir.

Gökmen (2014) araştırmasında özel eğitim okullarında yöneticilik yapan öğretmenlerin psikolojik dayanıklılık ve iş doyumlarında lisansüstü eğitim almış olan yöneticilerin psikolojik dayanıklılıklarının daha iyi olduğu görülmüştür. Darıcı (2019)’nın çalışmasında akademik başarısı orta ve yüksek düzeyde olan öğrencilerin akademik başarı düzeyleri düşük olan öğrencilere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin iyi olduğu saptanmıştır.

Özen (2005), çalışmasında akademik başarılarını iyi olarak algılayan ergenlerin öznel iyi (Psikolojik sağlık) durumlarının daha iyi olduğu görülmüştür. Basım ve Çetin (2011) yaptığı çalışmada birey deneyimini ve eğitim seviyesini arttırdıkça psikolojik dayanıklılık seviyesinin arttığı tespit edilmiştir

Selvi (2018) yapmış olduğu çalışmada, Psikolojik dayanıklılık ölçek puanları lise eğitim düzeyindeki hakemlerin puan ortalamasının en düşük olduğu görülmüş, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi şeklinde eğitim düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılık puanlarında anlamlı düzeyde arttığı görülmüştür. Yapılan araştırmalar incelendiğinde ağırlıklı olarak eğitim seviyesi arttıkça dayanıklılık düzeyinin arttığı sonuç yaygın bir şekilde bulunmaktadır.

Tablo 8 de hakemlerin futbol oynama durumlarına göre karar verme puanlarının karşılaştırılması sonucunda hakemlerin futbol oynama durumuna göre karar verme puanlarında gruplar arasında fark yoktur ($p>0,05$).

Uzunoğlu (2008) çalışmasında hakemlerin futbol oynama durumlarına göre, karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri alt boyutlarında çalışmamızı destekler şekilde anlamlı farklılık görülmemiştir.

Kıratlı (2015) çalışmasında tenis hakemlerinin karar vermede öz saygılarının tenis oynama durumuna göre anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0,05$). Karar verme stillerinin alt boyutlarında ise çalışmamızı destekler şekilde anlamlı farklılık görülmemiştir.

Aksu (2016)'ın Karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarının sonuçlarına bakıldığında, futbol oynama değişkenlerine göre karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri alt boyutları ile futbol hakemlerinin futbol oynama durumuna göre anlamlı farklılık görülmemiştir.

Yerebatan (2019) Farklı klasmanlardaki basketbol hakemlerinin basketbol oynama durumlarına göre, istatistiksel sonuçlara bakıldığında karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ölçeği puanlarına ilişkin basketbol hakemlerinin basketbol oynama değişkenlerinde anlamlı farklılık görülmemiştir ($p>0,05$). Vural (2013) karar vermede öz saygının spor yapma durumuna göre değişmediğini saptamıştır ($p>0,05$).

Selvi (2018)'in hakemlerin aktif futbol oynama durumlarına göre karar verme stillerine bakıldığında; anlık-kendiliğinden karar verme stili alt ölçeği puan istatistiki olarak puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu belirtilmiş ve bu farklılığında hiç futbol oynamayan ve amatör olarak futbol oynayan hakemlerin puan ortalamalarına göre düşük olduğu bildirilmiştir. Diğer karar verme stilleri ile aktif futbol oynama arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Açııcı (2019) ulusal ve uluslararası voleybol hakemlerinin analizi incelendiğinde ulusal ve uluslararası voleybol hakemlerinin herhangi bir spor dalıyla uğraşma değişkenine göre karar vermede öz saygıda (kendine güven) ve karar verme stilleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Acet (2019) 'un yapmış olduğu çalışmada araştırmaya katılan engelli bireylerin spor branşlarına göre kişilik ve karar verme ölçeklerinin alt boyutlarının hiç birinde anlamlı fark görülmemiştir.

Tablo 9 incelendiğinde Hakemlerin futbol oynama durumlarına göre psikolojik dayanıklılıkları karşılaştırılması sonucunda gruplar arasında fark yoktur ($p>0,05$).

Döklü (2018) çalışmasında çalışmamızı destekler şekilde Milli sporcu olma özelliğine göre; sporcuların psikolojik dayanıklılıklarında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Selvi (2018) çalışmasında çalışmamızdan farklı olarak aktif futbol oynama durumu değişkenine göre bakıldığında; psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalamaları profesyonel futbol oynayanlarda en yüksek, sonrasında da amatör

futbol oynayanlarda ve en düşük puanların da hiç futbol oynayanlarda olduğu ve bu puanlar arasındaki farkların da anlamlı olduğu görülmüştür.

Benzer bir çalışma da beden eğitimi öğretmenlerine gerçekleştirilmiş ve fiziksel aktivite arttıkça psikolojik dayanıklılığın arttığı tespit edilmiş olup, fiziksel aktivitenin düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılığın arttığı belirtilmiştir (Özkara ve diğ. 2016).

Bayrakdaroğlu'nun (2014)'ün çalışmasında çalışmamızı destekler şekilde bireysel ve takım sporu yapma durumları nasıl olursa olsun, psikolojik sağlık olarak bir farklılık olmadığını tespit etmiştir.

Bülbül (2015) Tenis ve basketbol sporcularının üzerine yapmış olduğu çalışmasında lisanslı olmayan sporcuların psikolojik dayanıklılığın lisanslı olan sporculardan anlamlı olarak daha iyi olduğu görülmüştür.

Şar (2016) Öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin Spor yapma yılı değişkeni açısından incelenmesi sonucunda Psikolojik Dayanıklılık (6-10 yıl ile 11-15 yıl arasında spor yapanların 0-5 yıl arasında spor yapanlara göre Psikolojik Dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında sporcuların spor yapma yılındaki artışın sporcular açısından Psikolojik dayanıklılık düzeylerinde sağlık olduğu gözlemlenmiştir.

6. SONUÇ

Bu araştırmada klasman, il ve bölgesel 195 Futbol hakemi üzerinde uygulanan Melbourne Karar Verme Ölçeği (MKVÖ) ve Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği anketi sonucunda bazı değişkenlere göre sonuçlar elde edilmiştir. Klasman, il ve bölgesel hakemlerinin hakemlik yılı, eğitim durumu herhangi bir spor dalıyla uğraşma, değişkenlerine göre psikolojik dayanıklılık ve karar verme puanlarının karşılaştırılması sonucunda ANOVA testi ve Tukey çoklu karşılaştırma testi analizi sonuçları incelendiğinde, hakemlerin hakemlik yılı, futbol oynama, spor yılına göre psikolojik dayanıklılık ölçek sonuçlarında anlamlı fark görülmemiştir ($p>0,05$). Aynı zamanda uygulamış olduğumuz Melbourne Karar Verme Ölçeği (MKVÖ) sonucunda Hakemlerin futbol oynama durumlarına göre anlamlı farklılık yoktur ($p>0,05$).

Araştırmamızda yer alan futbol hakemlerinin klasmanlarına göre karar verme alt boyutları incelendiğinde Kendine güven ve panik karar verme alt boyutlarında il hakemleri bölgesel hakemlere göre psikolojik dayanıklılık açısından daha düşük puana sahip olduğu görülmüştür ancak diğer alt boyutlarda gruplar arasında bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür. Bu durumda bölgesel hakemler karar verirken il hakemlerine göre verdikleri kararlarda kendilerini daha özgüvenli ve daha az panik altında hissettikleri söylenebilir.

Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin klasmanlarına göre psikolojik dayanıklılık alt boyutlarının incelendiğinde Aile Uyumunu alt boyutunda klasman ve il hakemleri bölgesel hakemlere göre daha başarılı olduğu görülmektedir. Sosyal kaynaklar alt boyutunda ise tam tersine il hakemleri klasman ve bölgesel hakemler göre daha başarılıdır. Diğer alt boyutlarda gruplar arasında farklılık yoktur ($p>0,05$).

Araştırmamızda yer alan hakemlerin hakemlik sürelerine göre karar verme alt boyutları incelendiğinde Kendine Güven alt boyutunda 1-3 yıl olanlar 7 yıl ve üzeri olanlara göre karar verirken daha az kendilerine güvenerek doğru kararlar verdikleri Erteleyici karar verme, Panik karar verme, Kaçınan karar verme alt boyutlarında 4-6 yıl olanlar, 7 yıl ve üzeri olanlara göre daha çok panik altında erteleyerek ve kaçınarak doğru kararlar verdikleri görülmüştür. Hakemlerin hakemlik yılına bağlı olarak birçok müsabakada yer almaları ve tecrübe edinerek vermiş oldukları doğru kararlar neticesinde kendilerine olan özgüvenlerinin artmasına ve kararlarında daha az kaçınan, erteleyici ve panik kararlar vermelerini sağlamaktadır.

Hakemlerin eğitim durumuna göre karar verme alt boyutları incelendiğinde lise mezunları ön lisans ve lisans mezunlardan Kaçınan karar verme alt boyutunda daha başarısız oldukları Panik karar verme alt boyutunda ise lise mezunları ön lisans

mezunlardan daha başarısız oldukları görülmüştür. Diğer alt boyutlarda gruplar arasında farklılık yoktur ($p>0,05$).

Hakemlerin eğitim durumuna göre psikolojik dayanıklılıkları incelendiğinde lise mezunları ön lisans e lisans mezunlarından Aile Uyumu alt boyutunda daha başarısız oldukları görülmüştür. Diğer alt boyutlarda gruplar arasında farklılık yoktur($p>0,05$).

7. ÖNERİLER

Çalışmamızın tartışılan ve yorumlanan verilerini ele alarak futbol hakemlerini geliştirmeye yönelik yapılabilecek öneriler şunlardır.

1. Futbol hakemlerinin saha içerisinde daha doğru kararlar verebilmeleri için psikolojik açıdan dayanıklı olmaları gerekir psikolojik dayanıklılık da geliştirilebilen bir özelliktir. Bununla alakalı federasyon bünyesinde programlar ve çalışmalar yapılabilir.

2. Futbol federasyonu bünyesinde hakemlerin maruz kaldıkları sıkıntılı durumlarda psikolojik destek sağlayacak uzman ekiplerin bulunması.

3. Hakemlerin belli aralıklarla karar verme stratejilerine yönelik ve psikolojik dayanıklılıkla alakalı uzman doktorlar tarafından psikolojik testleri tabi tutulabilir.

4. Hakemler gerek medya gerek sporcular gerekse taraftarlar tarafından birçok psikolojik şiddete maruz kalmaktadırlar. Bu da hakemlerin karar verirken doğru karar vermelerini olumsuz etkilemektedir. Federasyon olarak bu baskıyı azaltmaya yönelik çalışmalar yapılabilir.

5. Hakemlerin karar vermeleri ve psikolojik dayanıklılıklarını arttırmaya yönelik sık sık eğitim seminerleri verilebilir.

6. Hakem seçiminde hakemler psikolojik testlere tabi tutulabilir.

7. Hakemler müsabaka öncesi gerekli mental hazırlıklar yapması vereceği kararlarda doğru tespitler yapmasına yardımcı olacağı düşünülebilir.

8. Hakemlerin hakemlik yılları arttıkça, koymuş olduğu hedeflerin kendi donanımlarını fark etmelerini, vermiş oldukları kararlara duymuş oldukları saygıyı, en doğru kararı vermeleri; daha çok maça çıkmaları, birçok pozisyonla karşı karıya gelmeleri ve bunun getirmiş olduğu tecrübeyle birikimlerini arttırmaları sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Acet, M. (2001a). *Futbol seyircisini fanatik ve saldırgan olmaya yönelten sosyal faktörler*. Basılmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 8, Ankara.
- Acet, M. (2019b). *Ampute futbol ve tekerlekli sandalye basketbol sporcularının kişilik özellikleri ve karar verme stillerinin karşılaştırılması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 41-45, Elazığ.
- Açııcı, S. (2019). *Ulusal ve uluslararası voleybol hakemlerinin karar verme stillerinin incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 54, Samsun.
- Akaytay, A. (2004). *Karar verme sürecinde maliyet verilerinin rolü: ABC makine ve ticaret sanayi AŞ Uygulaması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 6, Sakarya.
- Aksu, A. (2016). *Farklı klasmandaki futbol hakemlerinin karar verme stilleri ve özgüven düzeylerinin incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 41-114, Elazığ.
- Altay, Ü. (2011). *Yöneticilerin duygusal zekâ düzeylerinin karar verme stillerine etkisi ve bir araştırma*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 63-64-129-133, İstanbul.
- Altun, E. ve A. Oğuz (2012, Mayıs). "Sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutumları ile karar verme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi". *11. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu*, Rize Üniversitesi, Rize.
- Babacan D. (1990). *Futbol ve Hakem*. Ankara: Tff.
- Bar-Eli M. ve M. Raab. (2006). Judgment and decision making in sport and exercise. *Rediscovery and new visions*. 1. 13.
- Basım, H.N., F. Çetin. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 22 (2). 104-114.
- Bayrakdaroğlu, S. (2014). *Tekvandocuların psikolojik sağlamlık ve öz-anlayış düzeylerinin takım sporcularıyla karşılaştırılması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Bursalıoğlu Z. (1994). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Pegem.
- Bülbül, A. (2015). *Tenis ve basketbol sporcularının psikolojik dayanıklılık seviyelerinin incelenmesi ve karşılaştırılması*. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul Gedik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 33-37, İstanbul.
- Can, H. ve M. Şahin. (2014). *Bilişsel psikoloji karar verme*. Ankara: Nobel Akademik.
- Can H. (1991). *Organizasyon ve yönetim*. Ankara: Adım.
- Cel, A. (1994). Hakemlik psikolojisi. *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*. 1(1). 21-23.
- Cengiz, R., A. Pulur (2004, Kasım). "Hakemlerin fair play olaylarına bakış açıları." *Spor Felsefesi ve Sosyal Bilimleri Sempozyumu*, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Çağlayan, H. S., İ. B. Fişekçioğlu. (2004). Futbol seyircisini şiddete yönelten faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S. 12. 127-142.
- Çakmak, M. T. (2011). *Faal futbol hakemlerinin stres kaynaklarının tespiti*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, 26, Ankara.
- Çavuş, F. M. (2008). Karar verme, karar destek sistemleri ve yönetsel etkinlik. *Akademik Bakış*

Dergisi. 15. 1-18.

- Çimen A. (1999). *Karar verme*. İstanbul: Timsah.
- Çolakkadıoğlu, O. (2012). Ergenlerde karar verme ölçeğinin ortaöğretim öğrencileri için geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9 (19). 387-403.
- Dağ, İ. (1990). *Kontrol odağı, stresle başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri*. Basılmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 11-28, Ankara.
- Demir, B.M. (2018). *Futbol hakemlerinin karar verme stilleri ile kişilik özellikleri yaratıcılık ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Basılmamış Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Üniversitesi, 22-37, Kayseri.
- Deniz, M. E. (2004a). Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı, karar verme stilleri ve problem çözme yöntemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir araştırma. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 4 (15). 25-35.
- Deniz, M. E. (2002b). *Üniversite öğrencilerin karar verme stratejileri ve sosyal beceri düzeylerinin ta-baskın ben durumları ve bazı özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Basılmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 16-42, Konya.
- Diñer, Ö. ve Y. Fidan. (1995). *İşletme yönetimine giriş*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Doğan, T. (2015). Kısa psikolojik sağlamlık ölçeğinin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-102.
- Döklü, S. (2018). *Üniliğ tenis müsabakalarında yaşam bağıllığı ile olumlu düşünmenin psikolojik dayanıklılık üzerine olan etkisinin araştırılması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 22-36, İstanbul.
- Durna E. (1997). *Türkiye’de futbol ve hakem*. İstanbul: Yıldızlar Matbaacılık.
- Efe, M., F. Öztürk ve Ş. Koparan. (2008). Bursa ilindeki faal futbol hakemlerinin problem çözme ve atılganlık düzeylerinin belirlenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 6 (29). 49-58.
- Ekmekçi, R. (2007). Basketbol hakemlerinin stres kaynakları ve başa çıkma yolları. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 2. 9.
- Engvik, H. (1993). Big Five in Norwegian. *J Norw Psychol Ass*. 30. 884-896.
- Epak. (2001). *Çağdaş hakemlik Futbol eğitim*. Ankara: Türkiye Futbol Federasyonu (TFF).
- Erdoğan, D. (2019). *Futbol Antrenörlerinin kontrol odağına göre psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, 66, İstanbul.
- Ersever, H. Ö. (1996). *Karar verme becerileri kazandırma programının ve etkileşim grubu deneyiminin üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri üzerindeki etkileri*. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 23-52, Ankara.
- Eskin, M., A. Akoğlu, B. Uygur. (2006). Ayaktan tedavi edilen psikiyatri hastalarında travmatik yaşam olayları ve sorun çözme becerileri: İntihar davranışıyla ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 17 (4). 266-275.
- Eygü, H. (2009). *Spor psikolojisi ve Türkiye’deki futbol hakemlerinin hakemlik psikolojileri üzerine bir araştırma*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 10, Erzurum.
- FIFA. (1996). FIFA History of Football. *FIFA Magazine*. S. 4. 6-7, 20-21.
- Friborg O, D. Barlaug, M. Martinussen (2005). Resilience in Relation to Personality and Intelligence. *Int J Methods Psychiatr Res*. 14 (1). 29-42.
- Gacar, A. (2011). *Türkiye’deki beden eğitimi ve spor öğretim elemanlarının karar verme ve atılganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Basılmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 40-50, Elazığ.

- Galeano, E. (2011). *Gölgede ve güneşte futbol*. İstanbul: Can Yayınları.
- Genç, A. (2014). *Psikolojik dayanıklılığın örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyetinde etkisi: Görgül bir araştırma*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 6-8, Ankara.
- Gökdemir, K., S. Karaküçük. (1996). Güreş hakemlerinin boş zaman anlayışları üzerine bir araştırma. *Gazi Beden Eğitimi Spor Bilimleri Dergisi*. 4 (1). 65-73.
- Gökmen, B. (2014). *Özel eğitim okulu yöneticilerinin psikolojik dayanıklılık ve iş doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 33, İstanbul.
- Gökmen, D. (2009). *Kadın sığınma evinde yaşayan şiddet görmüş kadınlar ile eşiyile birlikte yaşayan şiddet görmüş kadınlar arasındaki psikolojik dayanıklılık ve bağlanma durumlarının karşılaştırılması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 78, İstanbul.
- Göral, K. (2014). *Futbol antrenörlerinin yeterlilikleri, karar verme stratejileri Ve takım performansları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Basılmamış Doktora Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 38, Bolu.
- Güçray, S. S. (1998a). Bazı kişisel değişkenler algılanan sosyal destek ve atılmalığın karar verme stilleri ile ilişkisi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 2 (9). 7-16
- Güçray, S.S. (2001b). Ergenlerde karar verme davranışlarının öz-saygı ve problem çözme becerileri algısı ile ilişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8 (8). 106-121.
- Gürkan, U. (2006). *Grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yılmazlık düzeylerine etkisi*. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 51, Ankara.
- Gürsel M. (2012). *Okul yönetimi*. Konya: Eğitim Yayınları.
- Harrison, M., C. Loiselle, G. Duquette, A. and S. E. Semenic. (2002). Hardiness, Work Support and Psychological Distress Among Nursing Assistants and Registered Nurses in Quebec. *Journal Of Advanced Nursing*. 38(6). 584 – 591.
- In M. C.Wang, E. W. Gordon (Eds). (1994). Resilience İn Individual Development: Successful Adaptation Despite Risk And Adversity. Educational Resilience İn Inner-City America, Challenges And Prospects. *Masten A S*. 3-25.
- Izgar, H., E.Yılmaz. (2007). PİO ve YİBO'nda görev yapan okul yöneticilerinin karar vermede öz-saygı ve karar verme stilleri arasındaki ilişki. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1 (17). 341-351.
- İnal A. N. (1998). *Futbolda eğitim ve öğretim*. Ankara: Nobel.
- Johnson, J. G. (2006). Cognitive modeling of decision making. *Sports Psychology of Sport and Exercise*. 7 (6). 631–652.
- Kafalı, M (1999, Mayıs). "Tarihteki Türk sporları". *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı Münasebetiyle Osmanlıda Spor Sempozyumu*, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Karadayı, E. ve D. Yıldız. (1976). *Hakem sizsiniz*. İstanbul: Güneş Yayınevi.
- Kararımak, Ö. ve R. S. Çetinkaya. (2011). Benlik saygısının ve kontrol odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi duyguların aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4 (35). 31.
- Kılıç, Ş. D. (2014). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlık ve psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 33, Erzurum.
- Kıratlı, E. (2015). *Tenis hakemlerinin karar verme stilleri ve empatik eğitim düzeylerinin karşılaştırılması olarak değerlendirilmesi*. Basılmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, 62, İstanbul.
- Konter E. (1996). *Spor psikolojisi ve futbol*. İzmir: Saray Tıp Kitapevi Yayınları.
- Kozanoğlu C. (1990). *Türkiye'de futbol "Bu Maçı Alıcaz !"*. İstanbul: Kıyı Yayınları.

- Kurt, Ü. (2003). *Karar verme sürecinde yöneticilerin kişilik yapılarının etkileri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 30-32, Ankara.
- Kuzgun Y. (2000a). *Meslek danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kuzgun, Y. ve F. Bacanlı. (2017). *Pdr'de kullanılan ölçekler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kuzgun Y. (2014b). *Meslek gelişimi ve danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kuzgun, Y (1992). "Karar stratejileri ölçeği: geliştirilmesi ve standardizasyonu". *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Nelson, R. J. (1982). *Danışma psikolojisi kuramları*. Füsun Akkoyun (çev.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Onaran O. (1971). *Karar verme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Orta, L. (2002). Dünyada ve Türkiye'de futbol hakemliğinin başlangıcı ve gelişimi. *Spor Araştırmaları Dergisi*. 6 (16). 79-89.
- Özdemir, M. (2017). *Travma yaşantısına sahip üniversite öğrencilerinin psikolojik yardım arama davranışları ile ilişkili faktörler*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 60-62, Trabzon.
- Özen, Ö. (2005). *Ergenlerin Öznel İyi Oluş Düzeyleri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, 13-18, Ankara.
- Özkara A.B. , A.Kalkavan, S. Alemdağ (2016). The Role Of Physical Activity in Psychological Resilience. *Baltic Journal Of Sport Health Science*. 3(102). 24-29.
- Özmen, F., S. Yörük. (2005). İnsan kaynakları yönetimi çerçevesinde, okul yöneticilerinin karar verme sürecindeki etkililiklerine ilişkin ölçek geliştirilmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 15 (2). 179-198.
- Özsoy, S. (2014). Futbolun sözel hali televizyon programları. *Global Media Journa, Turkish Edition*. 5 (9). 280-285.
- Pekdoğan, S. (2015). Karar verme stilleri araştırmaları: 2009-2013 yılları arasındaki yüksek lisans tezlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Science*. S. 34. 321-331.
- Pepe, H., K. Filiz, K. Pepe, S. Can. (1999). Futbol hakemlerinin hakemlik geçmişleri ve sporculuk geçmişlerinin tutarı karar vermedeki etkisinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 1 (1). 26-33.
- Radnedge, K. (1994). *The Ultimate Encyclopedia of Soccer*, London.
- Sağır, C. (2006). *Karar verme sürecini etkileyen faktörler ve karar verme sürecinde etğin önemi: uygulamalı bir araştırma*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2, Edirne.
- Saygın, Y. (2016). *Futbol Nedir Nasıl Oynanır*. Erişim tarihi: 21 Haziran 2020, <https://bilgihanem.com/>
- Selvi, S. (2018). *Farklı klasmanlardaki futbol hakemlerinde şiddet eğilimi, psikolojik dayanıklılık ve karar verme düzeyi: Türkiye açısından bir inceleme*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 86-95, Kocaeli.
- Sezgin, F. (2012). İlköğretim okulu öğretmenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 20 (2). 489-502.
- Silvera DH, Martinussen M, Dahl TI. (2001). The Tromso Social Intelligence Scale. *a Self-report Measure of Social Intelligence*. *Scand J Psycho.*, 42:313- 319.
- Sipahioğlu, Ö. (2008). *Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 6, Konya.
- Somali, V. (1989). *Teknik taktik yönleriyle futbol ve tarihi*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Soydal Darıcı, G. (2019). *Bireysel ve takım sporcularında duygu düzenleme becerileri ve psikolojik*

- dayanıklılıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 27-35, Ankara.
- Sunay, H. (1992). Ankara bölgesi futbol hakemlerinin hakemliğe yönelmelerine etki eden motivasyonel etkenler üzerine bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*. 2 (2). 18-23.
- Sülün, Ö. (2013). *Futbol hakemlerinin öfke ve kızgınlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeylerinin karşılaştırılması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 11-25, Karaman.
- Şahin, M., A. Yetim, A. Çelik. (2012). Psikolojik sağlamlığın gelişiminde koruyucu bir faktör olarak spor ve fiziksel aktivite. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 5 (8). 375.
- Şar, N. Ş. (2016). *Spor yapan ve yapmayan bireylerin psikolojik dayanıklılık ve kişilik özelliklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, 69, Sakarya.
- Talimciler, A. (2003). *Türkiye 'de futbol fanatizmi ve medya ilişkisi*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Tatlıhoğlu, K.(2010). *Farklı öz-anlayış düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinin karar vermede özsayı, karar verme stilleri ve kişilik özelliklerinin değerlendirilmesi*. Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 13-25, Konya.
- Taşgit, M.S.(2012). *Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve karar verme düzeylerinin incelenmesi*. Basılmamış Doktora Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 49-69, Karaman.
- Tekin, E.(2016). *Askeri hastanelerde çalışan hemşirelerin psikolojik dayanıklılık ve tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi*. Basılmamış Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 6, Ankara.
- Tenenbaum, G. and M.B. Eli. (1993). *Decision making in Sport*. New York: Macmillan Publishing Company.
- Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinde kendini toplama gücünün içsel koruyucu faktörlerle ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8 (35). 297-306.
- Tosun K. (1992). *İşletme yönetiminin genel esasları*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Tümlü, GÜ. (2012). *Psikolojik dayanıklılık düzeyleri farklı üniversite öğrencilerinin temas engellerinin incelenmesi*. Basılmamış Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 51, İstanbul.
- Tümlü, G.Ü., E. Reçepoğlu. (2013). Üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. 3 (3). 205-213.
- Türk Dil Kurumu (TDK). *Güncel Türkçe sözlük karar*. Erişim tarihi: 24 Haziran 2020, <http://www.tdk.gov.tr/index.php>
- Türkiye futbol federasyonu merkez hakem kurulu talimatı*. (2006). Ankara: Merkez Hakem Kurulu (MHK).
- Uzunoğlu, Ö U. (2008). *Türk futbol hakemlerinin karar verme stillerinin klasmanlarına ve bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 4-29,33-47, Konya.
- Ün, E.(2010). *Satranç eğitiminin, problem çözme yaklaşımları karar verme ve düşünme stillerine etkisinin incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 33-38, Konya.
- Ünsal A.(2005). *Tribün cemaatinin öfkesi, ticarileşen Türkiye futbolunda şiddet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Vural, M. (2013). *Spor genel müdürlüğü merkez ve taşra teşkilatında görev yapan spor yöneticilerinin düşünme ve karar verme stillerinin incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 40-59, Konya.

- Yalçın, İ., F. Soyer, F. Ramazanoğlu, A. Aksu. (2016). Futbol hakemlerinin karar verme ve sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Human Sciences*. 13 (3). 5681-5692.
- Yardımcı O. (1996). *Futbol kültürü ve eğitimi*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Matbaası.
- Yerebatan, Z. (2019). *Basketbol klasman hakemlerinin karar verme stilleri ve özgüven düzeylerinin incelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, 66, İstanbul.
- Yılmaz, M. (2019). *Öğretmenlerin psikolojik dayanıklılıkları ile iş yaşam kaliteleri arasındaki ilişki*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 78, Erzincan.

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ
BİLİMLER ETİK KURUL
KARARLARI**

**KARAR
TARİHİ**
23.06.20
20

**TOPLANTI
SAYISI**
5

**KARAR
SAYISI**
2020/349

**KARAR
NO:**
2020/349

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Hakan ULUTAŞ' ın Dr. Öğretim Üyesi Bade YAMAK danışmanlığında “Futbol Hakemlerinin Klasmanlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık ve Karar Verme Stillерinin İncelenmesi” isimli Yüksek Lisans Tezine ilişkin anket çalışmasını içeren 18651 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Hakan ULUTAŞ' ın Dr. Öğretim Üyesi Bade YAMAK danışmanlığında “Futbol Hakemlerinin Klasmanlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık ve Karar Verme Stillерinin İncelenmesi” isimli Yüksek Lisans Tezine ilişkin anket çalışmasının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

ÖZ GEÇMİŞ

Hakan ULUTAŞ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi'nden 2014 yılında Beden eğitimi öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Aynı yıl açık öğretim fakültesi sosyoloji bölümünden mezun oldu. Çift anadal programıyla 2015 yılında antrenörlük bölümünden mezun oldu. 2017 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beden Eğitimi Tezli Yüksek Lisans programına kabul edildi. Şuan Milli Eğitim Bakanlığında Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

İlgi Alanları: Futbol tarihi, Badminton, Bocce, Ekstrem sporla

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-4409-1851>

